

Implementacija sustava globalno dobre poljoprivredne prakse na Visokom gospodarskom učilištu u Križevcima

---

Eraković, Marko

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Križevci college of agriculture / Visoko gospodarsko učilište u Križevcima**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:185:419719>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Križevci University of Applied Sciences](#)

REPUBLIKA HRVATSKA
VISOKO GOSPODARSKO UČILIŠTE U KRIŽEVCIMA

Marko Eraković, bacc.ing.agr.

**IMPLEMENTACIJA SUSTAVA GLOBALNE DOBRE
POLJOPRIVREDNE PRAKSE NA VISOKOM
GOSPODARSKOM UČILIŠTU U KRIŽEVCIMA**

ZAVRŠNI SPECIJALISTIČKI DIPLOMSKI STRUČNI RAD

Križevci, 2016.

REPUBLIKA HRVATSKA
VISOKO GOSPODARSKO UČILIŠTE U KRIŽEVCIMA

Specijalistički diplomski stručni studij

Poljoprivreda

Usmjerenje: Održiva i ekološka poljoprivreda

Marko Eraković, bacc.ing.agr.

**IMPLEMENTACIJA SUSTAVA GLOBALNE DOBRE
POLJOPRIVREDNE PRAKSE NA VISOKOM
GOSPODARSKOM UČILIŠTU U KRIŽEVCIMA**

ZAVRŠNI SPECIJALISTIČKI DIPLOMSKI STRUČNI RAD

Povjerenstvo za obranu i ocjenu završnog rada:

1. Dr. sc. Tatjana Jelen, prof. v.š., predsjednica povjerenstva i član
2. Dr. sc. Siniša Srećec, prof. v.š., mentor i član
3. Dr. sc. Vesna Samobor, prof. v.š., članica

Križevci, 2016

SADRŽAJ

1. UVOD	3
1.1. <i>Svrha i cilj istraživanja</i>	5
1.2. <i>Hipoteza istraživanja</i>	6
2. PREGLED LITERATURE	7
2.1. <i>GLOBALGAP sustav</i>	7
2.1.1 <i>Razlozi za uvođenje GlobalGap sustava</i>	8
2.1.2. <i>GlobalGap standardi</i>	9
2.1.3. <i>Opći propisi (engl. General regulations)</i>	11
2.1.4. <i>Kontrolne točke i kriteriji usklađenosti (engl. Control Points and Compliance Criteria)</i>	12
2.1.5. <i>Sljedivost i procjena rizika (engl. traceability and risk assessment)</i>	12
3. MATERIJALI I METODE RADA	14
3.1. <i>Osnovna pravila certifikacije GLOBALGAP-a standarda</i>	14
3.2. <i>Postupak uvođenja GlobalGAP-a obuhvaća:</i>	15
3.3. <i>Proces registracije</i>	15
3.3.1. <i>Certifikacijsko tijelo (engl. Certification Bodies, CB)</i>	15
3.3.2. <i>Registracija</i>	16
3.3.3. <i>Registracija sa novim certifikacijskim tijelom</i>	17
3.4. <i>Prihvatanje</i>	18
3.4.1. <i>Standardi i područja obuhvaćeni GlobalG.A.P. certifikacijom</i>	18
3.4.2. <i>Primjenjivi djelokrug i moduli kontrolnih točaka i kriterija usklađenosti u Integriranom sustavu kvalitete na farmi (IFA)</i>	19
3.5. <i>Teret dokazivanja</i>	20
3.6. <i>Postupak procijene</i>	20
3.6.1. <i>Opcija 1-jedna ili više lokacija sa QMS</i>	20
3.6.2. <i>Samoprovjera</i>	21
3.6.3. <i>Vanjska provjera</i>	21
3.6.4. <i>Najavljena inspekcija</i>	21
3.6.5. <i>Vanjska nenajavljena nadzorna provjera</i>	22
3.7. <i>Prva (inicijalna) inspekcija</i>	22
3.8. <i>Naknadna inspekcija</i>	23
3.9. <i>Uvjeti za postizanje i zadržavanje GlobalG.A.P. certifikata</i>	23
3.9.1. <i>Primjenjive kontrolne točke</i>	23
3.10. <i>Odluka o certifikaciji</i>	24
3.11. <i>Sankcije</i>	24
3.11.1. <i>Upozorenje</i>	24
3.11.2. <i>Suspenzija proizvoda</i>	25
3.11.3. <i>Otkazivanje</i>	25
3.12. <i>Metodologija implementacije GLOBALG.A.P. sustava u</i>	26
3.12.1. <i>Vrste poljoprivredne proizvodnje na VGUK</i>	26
3.2.2. <i>Samoprovjera</i>	28
3.2.3. <i>Prva (inicijalna) inspekcija na VGUK</i>	28
3.2.4. <i>Druga inspekcija na VGUK</i>	29
4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	30
5. RASPRAVA	32
6. ZAKLJUČAK	33
7. LITERATURA	34
<i>Sažetak</i>	36
<i>Summary</i>	37
<i>Životopis</i>	38
<i>Prilog (tablice 3 i 4)</i>	39-64

1. UVOD

Intenzivna poljoprivredna proizvodnja, koja podrazumijeva upotrebu različitih aditiva, hormona, pesticida, antibiotika i dr., dovela je do nezadovoljstva potrošača i do gubitka povjerenja u institucije zadužene za kontrolu sigurnosti hrane u Europskoj uniji što je rezultiralo rastom potražnje za zdravstveno ispravnom hranom.

Od kraja devedesetih godina prošlog stoljeća, sigurnost prehrambenih proizvoda postao je glavni problem poljoprivredno prehrambenog lanca. Jedni od poznatijih incidenata u novijoj povijesti EU su problemi sa dioksinima u hrani za nesilice, kontaminacija povrća mutiranim sojem bakterije *Escherichiae coli* 2011.

Iako nisu svi incidenti imali direktan utjecaj na ljudsko zdravlje, imali su velik utjecaj na politiku, gospodarstvo i ponašanje kupaca (Lungin i sur., 2007). Unatoč sporadičnim aferama, bolesti uzrokovane hranom se povećavaju. Prema procjenama Svjetske Zdravstvene Organizacije, svake godine se pojavljuje na milijune bolesti uzrokovane hranom koje imaju štetni utjecaj na ljudsko zdravlje i uzrokuju novčane gubitke u gospodarstvu. Razlozi tomu može biti i činjenica da se dešavaju promijene u sistemima distribucije (kompleksniji sistemi distribucije proizvoda), demografskoj slici (starija populacija), socijalnoj slici stanovništva, životnim navikama potrošača (povećanje potrošnje uvoznih proizvoda itd.), okolišnim utjecajima (povećanje onečišćenja, klimatske promijene), promijene u sustavu proizvodnje hrane i intenziviranje poljoprivredne proizvodnje (Van der Spiegel i sur., 2007). Postoje mnogi sustavi koji su uvedeni kako bi se osigurala kvaliteta i sigurnost u poljoprivredno prehrambenom lancu. Jedan od takvih sustava je i GLOBALGAP sustav koji se dobrovoljno implementira.

GlobalGAP organizacija vuče svoje korijene od 1997. godine, kada je na inicijativu veletrgovaca i distributera prehrambenih proizvoda, udruženih u Radnu skupinu Europskih proizvođača i trgovaca osnovana EUREPGAP organizacija ili European Good Agricultural Practice. Cilj osnutka te organizacije bila je briga za sigurnost i zdravlje potrošača, ali i sve veća svijest potrošača o utjecaju poljoprivredne proizvodnje na okoliš, o brizi za dobrobit životinja, o brizi za dobrobit radnika u poljoprivredno-prehrambenom proizvodnom lancu, a posljedično i o brizi za vlastito zdravlje potrošača u poljoprivredno-proizvodnom prehrambenom lancu. Kako su na poštovanje odredbi i standarda cjelokupnog upravljanja kvalitetom sukladno odredbama EUREPGAP-a u poljoprivrednom-proizvodnom i distribucijskom lancu, veletrgovci hranom i prehrambenim proizvoda sve više inzistirali i prema zemljama ne članicama Europske Unije, 2007. EUREPGAP mijenja svoju misiju i proširuje svoje djelovanje i jurisdikcije na cijeli svijet. Iste godine mijenja svoj naziv iz

EUREPGAP u GlobalGAP organizaciju (Sl. 1) (Anon. http://www.globalgap.org/uk_en/who-we-are/about-us/history/).

Slika 1. Rasprostranjenost GLOBALGAP certificiranih proizvođača u svijetu
(izvor: <http://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd>)

Danas, GLOBALGAP organizacija, poradi ostvarenja svoje misije, a to je; osiguranje sigurnosti poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda za zdravlje potrošača, uz poštivanje dobre poljoprivredne prakse koja jamči sigurnost okoliša i dobrobit životinja i zaposlenika na farmi, ima propisane standarde Integriranog upravljanja kvalitetom na farmi (*engl.* Integrated Farm Assurance, *kratica:* IFA) gotovo za sve grane poljoprivredne proizvodnje, uključujući proizvodnju čaja, zelene kave, ornamentalnog i ukrasnog bilja, akvakulture i ribarstva (Anon. http://www.globalgap.org/uk_en/for-producers/). Broj poljoprivrednih certificiranih poljoprivrednih proizvođača prema GLOBALGAP sustavu neprekidno raste i u Hrvatskoj i u zemljama u okruženju (tablica 1). U Hrvatskoj je taj broj od svega 10 proizvođača u 2011., porastao na ukupno 140 proizvođača u 2015. Međutim, susjedne Federacija Bosna i Hercegovina i Republika Srbija imaju veći broj certificiranih proizvođača po GLOBALGAP sustavu (tablica 1), a razlog tome je u većoj razini

proizvodnje sezonskog i sušenog voća koje predstavlja glavni izvozni proizvod poljoprivrede tih zemalja.

Tablica 1. Prikaz broja proizvođača u okruženju sa GLOBALGAP certifikatom

	Država	Biljna proizvodnja	Animalna proizvodnja	Akvakultura	Ukupno
1.	Srbija	270	2	0	272
2.	Bosna i Hercegovina	163	0	0	163
3.	Hrvatska	136	3	1	140

(izvor: <http://www.agroklub.com/poljoprivredne-vijesti/globalgap-postaje-sve-cesci-zahitejv-trgovaca/21365/>)

1.1. Svrha i cilj istraživanja

Gledajući unazad nekoliko desetljeća, odnos i svijest potrošača prema proizvodima se promijenila kao i tehnologija u proizvodnji poljoprivrednih proizvoda koja je sve naprednija, ali i kompliciranija. Sigurnost hrane postao je glavni problem u poljoprivredno prehrambenom lancu.

Visoko Gospodarsko Učilište u Križevcima (VGUK) u svom sustavu posjeduje i farmu, koja studentima omogućuje obavljanje stručne prakse, potrebno je cjelokupne rizike (sigurnost i dobrobit životinja, okoliša, zaposlenika i radnika) svesti na minimum. Stoga je svrha ovog istraživanja upravo implementacija GLOBALGAP sustava u rad farme čime bi se štetno djelovanje kemijskih, bioloških i fizikalnih čimbenika svelo na što je manju moguću mjeru u cjelokupnom lancu proizvodnje na farmi.

Cilj istraživanja je utvrditi omogućuje li trenutačna poljoprivredna praksa kakva se provodi na VGUK brzu implementaciju Integriranog sustava osiguranja kvalitete na farmama - IFA (*engl.* Integrated Farm Assurance), kao temeljne sastavnice GLOBALGAP sustava ili sustava globalne dobre poljoprivredne prakse.

1.2. Hipoteza istraživanja

Pretpostavka je da je, prema trenutnom stanju i provođenju dobre poljoprivredne prakse na ekonomiji VGUK (sl. 2), implementacija Integriranog sustava osiguranja kvalitete na farmama - IFA (engl. Integrated Farm Assurance) praktično već provedena, na osnovi čega se može provesti certifikacija po GLOBALGAP sustavu.

Slika 2. Dvorište ekonomije učilišta (Izvor: Marko Eraković, 2012)

2. PREGLED LITERATURE

Danas je u globalnom svijetu, gdje je polucijskih utjecaj čovjeka na ekosustav koji ga okružuje veoma velik, u pitanje doveden opstanak kako samih ekosustava tako i čvjeka. Jedan od glavnih problema je i kontaminacija proizvoda, bilo biološkim, kemijskim ili fizikalnim onečišćivačima. Kako bi se to svelo na minimum u proizvodne procese uvode se HACCP sustavi.

Iako se smatra da HACCP sustav nije posve primjenjiv za primarnu poljoprivrednu proizvodnju (Cerf i Donnat, 2011.) razina kemijske, fizikalne ili biološke opasnosti (*engl. hazard*) mora biti efikasno procijenjena u svim kontrolnim točkama u primarnoj proizvodnji, bez obzira radi li se o proizvodnji poljoprivrednih proizvoda ili repromaterijala (stočne hrane). Na taj način moguće je poznavajući osobitosti tehnološkog procesa definirati kritične kontrolne točke (*int. kratica: CCP*), služeći se alatima za odlučivanje (Doménech, Escriche, Martorell, 2007.; Adams, 2002.; Özilgen, 1998.). Jedna od najvažnijih karakteristika svakog poljoprivredno-prehrambenog proizvodnog lanca je osiguranje sljedivosti (*engl. traceability*) od proizvodnje poljoprivrednih sirovina (biljnog i životinjskog porijekla) do finalnih proizvoda, koji završavaju na policama trgovina. HACCP sustav zasnovan je na sedam temeljnih načela (Srećec i sur., 2012) i njime se jasno definira pojam opasnosti, kao djelovanje svakog kemijskog, fizikalnog i biološkog čimbenika koji mogu imati štetne posljedice po ljudsko zdravlje. Definirani su termini kontrolnih točaka i kritičnih kontrolnih točaka. Međutim, kako HACCP sustav nije posve upotrebljiv u svim aspektima poljoprivredne proizvodnje, za potrebe nadzora nad higijenskom i zdravstvenom ispravnošću poljoprivrednih proizvoda razvijen je GlobalGAP sustav ili sustav globalne dobre poljoprivredne prakse, koji je prilagođen osobitostima poljoprivredne proizvodnje (Rukavina i sur. 2013).

2.1. GLOBALGAP sustav

GLOBALG.A.P. sustav utemeljen je 1997. godine od strane europski trgovaca, proizvođača i predstavnika kupaca. Iste godine utemeljena je i GLOBALG.A.P. norma koju je objavila Euro-Retailer Produce Working Group-a (EUREP grupa). Norma je definirana na zahtjev kupaca s ciljem stvaranja opće prihvaćene norme dobre poljoprivredne prakse (DPP/GAP), dokumentirane na način da je prikladna za provedbu procesa certifikacije prema međunarodno prihvaćenim procedurama.

Nakon desetogodišnje primjene EUREPGAP zahtjeva na području Europe te njene primjene i priznavanja na ostalim kontinentima (Amerika, Afrika, Australija, Japan i Tajland), u rujnu 2007. godine EUREP grupa objavila je promjenu imena norme EUREPGAP u GLOBALGAP. Norma se odnosi na sve aktivnosti na farmi.

Temelje norme čini primjena:

- dobre poljoprivredne prakse (DPP/GAP)
- programa integrirane kontrole pesticida (IPC)
- sustava upravljanja kvalitetom (QMS) i HACCP načela

Sustav GGAP temelji se na tri vrste dokumenata:

1. Opća pravila (General regulations)
2. Kontrolne točke i kriteriji usklađenosti (Control Points and Compliance Criteria)
3. Kontrola lista (Checklist)

Glavni zahtjevi GlobalGap-a su:

- Sljedivost (*engl.* traceability)
- Procjena rizika (*engl.* risk assessment)

2.1.1 Razlozi za uvođenje GlobalGap sustava

Jedan od razloga za implemantaciju GlobalGap sustava je i mogućnost udovoljavanja zahtjeva, prije svega trgovačkih maloprodajnih lanaca (Billa, Kaufland itd.) za usvajanje međunarodno priznatih standarda.

Krajnji potrošači gledaju na:

- zdravu, kvalitetnu i biološki ispravnu hranu
- odgovornost proizvođača prema okolišu
- brigu i dobrobit za životinje

Neke od prednosti uvođenja sustava GlobalGap-a:

- povećanje sigurnosti poljoprivrednih proizvoda,
- smanjenje opasnosti od trovanja hranom,
- odgovornost proizvođača prema zaštiti čovjekove sredine,
- poboljšanje komunikacije unutar lanca opskrbe,

- briga o zaposlenima,
- stalna kontrola,
- veća konkurentnost na tržištu,
- smanjenje troškova,
- smanjenje zakonskih tužbi,
- usklađenost sa zakonima i propisima,
- omogućuje pristup na međunarodnom tržištu,
- povećanje povjerenja kupaca i drugih zainteresiranih strana.

Poljoprivredni proizvođači (uglavnom OPG), koji bi implementirali GlobalGap, imali bi značajnije pomake u tehnologiji, ekonomiji i ekologiji. Udruženi, bolje bi raspoređivali ljudske resurse i tehnologiju.

Premda certifikacija i implementacija GlobalGap sustava iziskuje dodatne troškove, mnoge uštede se mogu napraviti u racionalizaciji utroška kemijskih sredstava i energije. Također i prelazak iz konvencionalnog sustava na integrirani sustav proizvodnje donosi veće subvencije od strane države

2.1.2. GlobalGap standardi

GlobalGAP je jedinstven standard koji je primjenjiv na sve tipove primarnih proizvoda.

Standardi koje pokriva GlobalGap su:

- Integrirani sustava osiguranja kvalitete na farmama - IFA (*engl.* Integrated Farm Assurance)
- Standardi u proizvodnji krmnih smjesa - CFM (*engl.* Compound Feed Manufacturer Standard)
- Standardi u proizvodnji sjemenskog i sadnog materijala – PPM (*engl.* Plant Propagation Material Standard)
- Procjena rizika na društvenom sustavu – GRASP (*engl.* Risk Assessment on Social Practice)
- Prijevoz životinja – AT (*engl.* Animal Transport)

Integrirani sustav osiguranja kvalitete na farmama IFA (*engl.* Integrated Farm Assurance) je standard koji pokriva certifikaciju cijelog poljoprivrednog proizvodnog procesa proizvoda od prije sijanja i sadnje biljka (kontrolne točke za porijeklo i proizvodnju

sjemenskog i sadnog materija) ili od kada životinje ulaze u sustav proizvodnje (bez prerade, proizvodnje i klanja, osim u akvakulturi).

Implementacijom IFA standarda korisnici mogu ostvariti i višestruke koristi:

- smanjenje rizika sigurnosti hrane u primarnoj proizvodnji poticanjem razvoja i usvajanje nacionalnih i regionalnih programa osiguranja kvalitete na farmama i sa jasnim procjenama rizika na temelju HACCP standarda,
- komunikacijska platforma za konzultacije kroz kontinuirano poboljšanje i transparentnost cijelog prehrambenog lanca,
- smanjenje troškova usklađivanja izbjegavajući reviziju za više proizvoda na farmama mješovite proizvodnje i prekomjernog opterećenja usvajanja aktivnih regulativa industrije u svrhu postizanja više razine farme.
- diljem svijeta povećava integritet sustava osiguranja kvalitete definiranjem i provođenjem zajedničkih razina revizorskih sposobnosti, statusnih izvješća i usklađivanja u tumačenju kriterija usklađenosti.

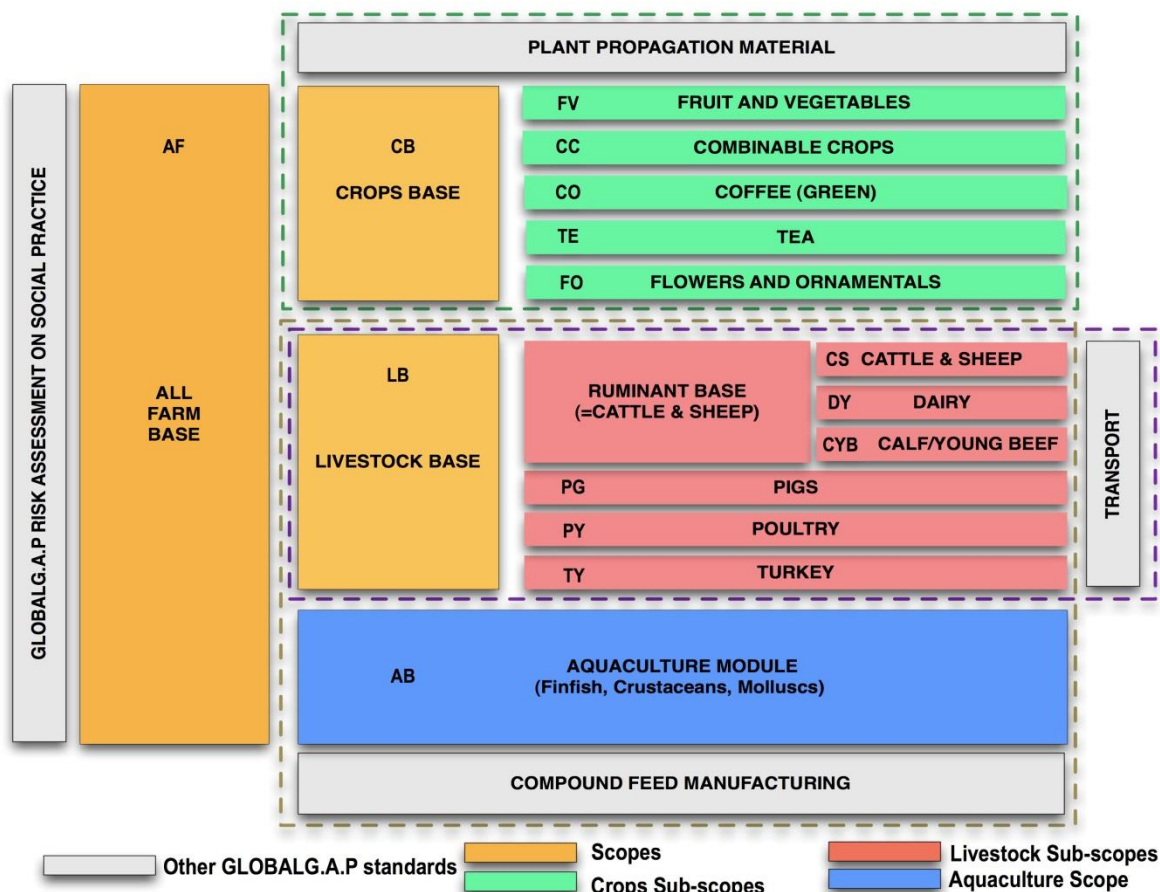
IFA dokument kontrolnih točaka i kriterija usklađenosti podijeljen je u različite module, a svaki pokriva različita područja ili razne aktivnosti na mjestu proizvodnje.

Poglavlja su podijeljena u:

a) područja koja pokrivaju opći dio proizvodnje, u širem smislu:

- sveobuhvatna proizvodnja – AF (*engl.* All Farm Base)
- biljna proizvodnja – CB (*engl.* Crop Base)
- životinjska proizvodnja – LB (*engl.* Livestock Base)
- akvakulturna proizvodnja – AB (*engl.* Aquaculture Module)

b) podpodručja, moduli, - pokrivaju specifičnije vidove proizvodnje, klasificirani po vrsti proizvoda (sl. 3)

Slika 3. Integrirani sustav osiguranja kvalitete na farmama IFA (GLOBALGAP, 2014)

2.1.3. Opći propisi (engl. General regulations)

Opći propisi GLOBALGAP-a su dokumenti koji opisuju osnovne korake i razloge podnositelja zahtijeva koji su ključni za dobivanje i zadržavanje GlobalGap certifikata kao i odnos i ulogu proizvođača, GLOBALGAP-a i certifikacijskih tijela.

Dokumenti Općih pravila GLOBALGAP-a koji su bitni za IFA standarde su:

- Dio 1.: opća pravila – osnovni dokument, objašnjava opcije certificiranja unutar GlobalGap-a
- Dio 2.: Pravila za Opciju 2 i Opciju 1 za sustave upravljanje kvalitetom (QMS)
- Dio 3.: Certifikacijsko tijelo i pravila akreditacije.

Pod Opcijom 1, podrazumijeva se individualna certifikacija po GLOBALGAP sustavu. To konkretno znači da samo jedna farma odnosno OPG ili poljoprivredno poduzeće pokreće postupak certifikacije po GLOBALGAP sustavu. Opcija 2, podrazumijeva certifikaciju većeg broja malih proizvođača udruženih u neki pravni subjekt, konkretno zadrugu i/ili

kooperante dakle male OPG-ove koji su ugovorno vezani uz velikog proizvođača, najčešće poljoprivrednu tvrtku. Naravno, velike farme, poljoprivredna poduzeća i OPG-ovi koji samostalno nastupaju na tržištu i pregovaraju s velikim kupcima, te posljedično imaju izravni distribucijski kanal svojih poljoprivrednih proizvoda odlučuju se za prvu opciju, dok će se mali poljoprivredni proizvođači koji ne nastupaju samostalno na tržištu i ugovorno su vezani uz velikog otkuplivača i distributera, odlučiti za drugu opciju.

2.1.4. Kontrolne točke i kriteriji usklađenosti (*engl. Control Points and Compliance Criteria*)

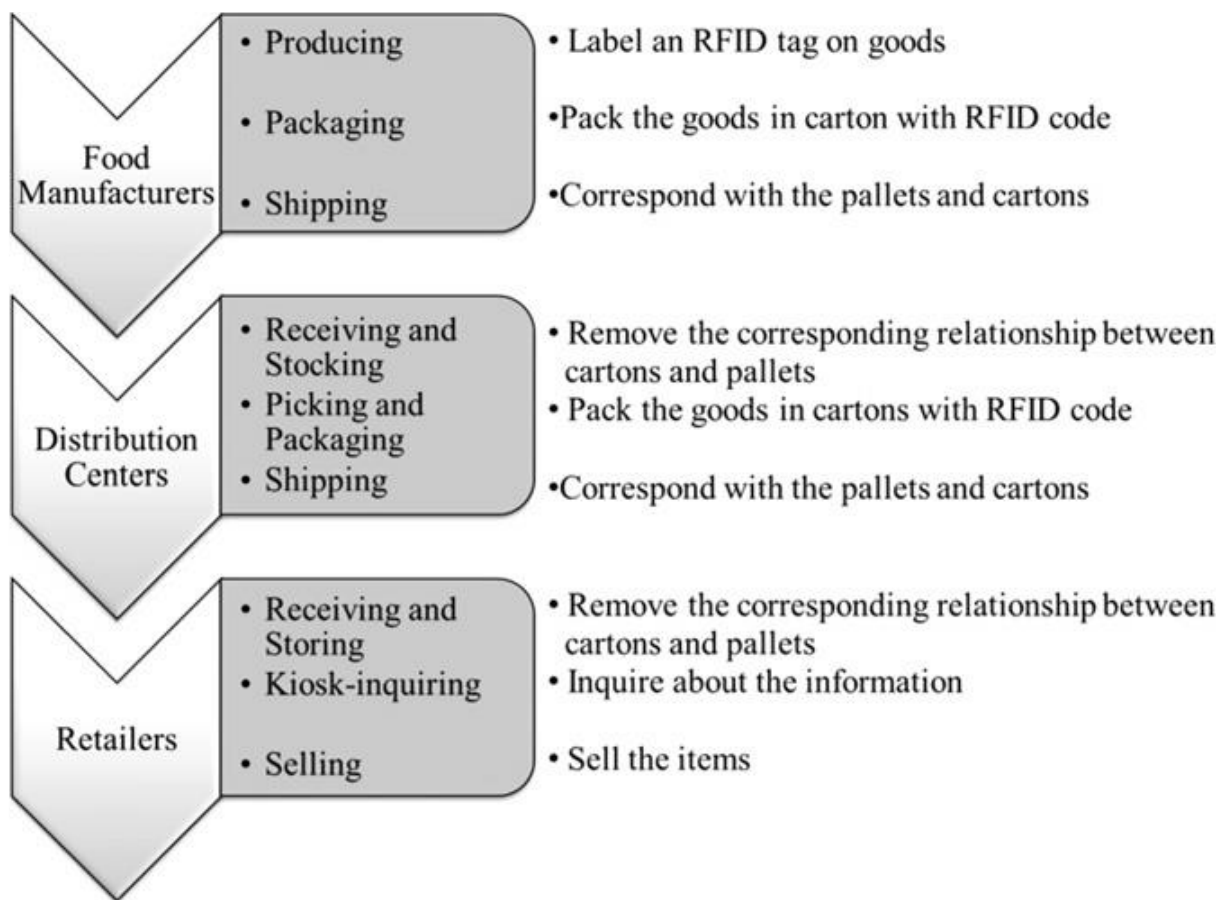
Kontrolne točke su ustvari pitanja (upitnik, odnosno ček lista) postavljena od strane certifikacijskog tijela i odnose se na ispunjavanje zahtjeva standarda. Kriteriji usklađenosti su opis aktivnosti potrebnih za usaglašavanje sa standardom, tj. uvjet da se pozitivno odgovori na pitanje. Kontrolne točke i kriteriji za usklađenost (CPCC) daju proizvođačima osnovne smjernice kako da ispune zahtjeve standarda koji će biti provjeravani tijekom certifikacije. Ovaj dokument je podijeljen na module i podmodule u kojima su navedene:

- sve kontrolne točke koje proizvođač mora izvršiti
- način kako ispuniti zahtjev
- kriteriji usklađenosti za svaki zahtjev: primarni (mora), sekundarni (trebao bi) i preporuka.

Kontrolne liste (*engl. Checklist*) sadrže isključivo samo kontrolne točke. Ukupno se nalazi 236 pitanja klasificiranih kao: Primarne obaveze (74 pitanja), Sekundarne obaveze (125 pitanja) te Preporuke (37 pitanja).

2.1.5. Sljedivost i procjena rizika (*engl. traceability and risk assessment*)

Jedna od najvažnijih karakteristika svakog poljoprivredno-prehrambenog proizvodnog lanca je osiguranje sljedivosti (*engl. traceability*) od proizvodnje poljoprivrednih sirovina (biljnog i životinjskog porijekla) do finalnih proizvoda, koji završavaju na policama trgovina. To se najčešće postiže poštivanjem sedmog načela HACCP-a, odnosno uspostavom dokumentacijskog sustava i etiketiranjem partija sirovina, kao i iz njih proizvedenih prehrambenih proizvoda. Prema zakonu EU, sljedivost znači mogućnost praćenja bilo kakvog proizvoda koji će se koristiti za potrošnju, kroz sve faze proizvodnje, prerade i distribucije. Sljedivost je način kako reagirati na potencijalne rizike koji mogu nastati u hrani i hrani za životinje, kako bi se osiguralo da se svi prehrambeni proizvodi budu sigurni za upotrebu (sl. 4).

Slika 4. Shema sljedivosti proizvoda (prema Hong i sur., 2011.)

3. MATERIJALI I METODE RADA

Istraživanja su provedena na ekonomiji Visokog gospodarskog učilišta u Križevcima, prema važećoj Metodologiji za određivanje kontrolnih točaka i kriterija sljedivosti, propisane od strane GlobalGAP organizacije (Anon., edition 4.0, February 1, 2012). Istraživanja su i sastavnica EU TEMPUS IV projekta: 158714-TEMPUS-ES-TEMPUS-JPHES, pod naslovom “Improving Academia-Industry Links in Food Safety and Quality Management”.

3.1. Osnovna pravila certifikacije GLOBALGAP-a standarda

Proizvođač treba proći obuku od strane kompetentne organizacije za primjenu GLOBALGAP standarda. Proizvođač ili grupa proizvođača, samostalno ili uz pomoć konzultanta koji nema veze sa certifikacijskim tijelom, mora:

- Osposobi objekte i opremu za dobru poljoprivrednu i higijensku praksu;
- Osigurati inpute iz legalnih izvora za koje postoje odgovarajući dokazi o kvaliteti i zdravstvenoj ispravnosti;
- Izraditi pisana radna uputstva koja su potrebna;
- Ustrojiti neophodne evidencije i redovno ih voditi radi osiguranja dokaza o primijenjenim aktivnostima i sljedivosti, od čega je što rađeno, čime je i na koji način tretirano i kuda je otišlo;
- Osigurati adekvatan transport i skladištenje inputa i proizvoda;
- Osigurati adekvatno snabdijevanje vodom;
- Osigurati adekvatno upravljanje otpadom;
- Osigurati uvjete za pravilno rukovanje kemikalijama;
- Obučiti zaposlene o pravilima dobre poljoprivredne i higijenske prakse i o održavanju osobne higijene;
- Uspostaviti kontrolu prisutnosti štetočina;
- Uspostaviti sustav obilježavanja svega na gospodarstvu (da se zna što je što);
- Uspostaviti sustav deklariranja-označavanja proizvoda prije isporuke;
- Uspostaviti sustav kontroliranja tijekom proizvodnje i na kraju prije isporuke;
- Provesti internu provjeru-sam sebe prekontrolirati da li je sve kako treba i to evidentirati u svojoj Kontrolnoj listi (Checklist).

3.2. Postupak uvođenja GlobalGAP-a obuhvaća:

- definiranje područja primjene i svrhe GLOBALGAP sustava
- upravljanje razvojem i primjenom GLOBALGAP sustava
- utvrđivanje ispunjenja zakonskih normi, pravilnika
- izradu dokumenata GLOBALGAP sustava
- praćenje, mjerenje i kontrolu proizvodnje poljoprivrednih proizvoda

Pet koraka za dobivanje certifikata

1. Preuzimanje odgovarajuće GLOBALG.A.P. i najnovije kontrolne liste sa dokumentacijskog centra ili slijediti link na mjerodavnoj web stranici GLOBALGAP organizacije.
2. Usporediti ponude certifikacijskih tijela u svojoj zemlji, registrirati se kod odabranog tijela za dobivanje GLOBALGAP broja (GGN).
3. Provesti samoocjenjivanje koristeći kontrolne liste i ispraviti sve točke koje nisu u skladu.
4. Dogovoriti sastanak sa svojim ovlaštenim tijelom od GLOBALG.A.P. Inspektor ovlaštenog certifikacijskog tijela će tada provesti prvu inspekciju na licu mjesta.
5. Nakon uspješnog usklađenja sa zahtjevima iz standarda, dobiva GLOBALG.AP IFA (Integrated Farm Assurance) Standard V4 certifikat za relevantno područje.

Kada proizvođač ocijeni da je uspostavio sve što je potrebno prema zahtjevu standarda, obraća se certifikacijskom tijelu i prijavljuje za certifikaciju. Zahtjev za certifikaciju se mora pravovremeno podnijeti, jer proces certifikacije podrazumijeva ocjenu prakse i evidencija za cijeli ciklus proizvodnje proizvoda koji se certificira.

Certifikacija po GLOBALGAP standardu provodi se preko certifikacijske kuće odobrene od strane GLOBALGAP-a, kojoj proizvođač ili grupa proizvođača primarnih poljoprivrednih proizvoda ima pravo podnesti zahtjev za certifikaciju.

3.3. Proces registracije

3.3.1. Certifikacijsko tijelo (engl. Certification Bodies, CB)

Podnositelj zahtjeva mora, kao prvi korak, odabrati certifikacijsko tijelo (CB) ovlašteno od strane GLOBALG.AP. Kontaktni podatci o dopuštenim i ovlaštenim CB dostupni su na

GLOBALG.AP web stranici. Odgovornost podnositelja prijave je da provjeri je li odabrani CB ovlašten za relevantni djelokrug. Podnositelj zahtjeva mora se registrirati s odobrenim CB kao prvi korak prema dobivanju GLOBALG.A.P. certifikata. Osim, ako je podnositelj zahtjeva odabrao osiguravajuće društvo, CB je po zadatku osiguravatelj i odgovoran je za registraciju, ažuriranja podataka i naplatu naknada.

Osiguravatelji odobreni od GLOBALG.A.P.-a su organizacije (npr CB, proizvodne organizacije, vlasnici standarda, konzultanti, itd) koji su potpisali licencni ugovor sa GLOBALG.AP i stekli pravo od proizvođača za prijenos i / ili registriranje proizvođačevih aktivnosti u GLOBALG.A.P bazu podataka. Usluga uključuje prvu registraciju i sve naknadne izmjene, kao i postavke linkova u bazi podataka. Ova prava moraju biti garantirana odabranom osiguratelju osiguravatelju, u pisanoj formi, od strane proizvođača ili druge pravne osobe u GLOBALG.AP sustavu.

3.3.2. Registracija

Aplikacija mora obuhvatiti najmanje podatke objašnjene u prilogu (Annex I.2 , GLOBALGAP podatci o registraciji). Registracijom, podnositelj zahtjeva se obvezuje na poštivanje obveza u prilogu, uključujući:

- Usklađenost sa zahtjevima certificiranja u svim trenutcima
- Plaćanje važećih pristojbi utvrđenih od GLOBALG.AP i od CB
- Komunikaciju o promjenama podataka sa CB
- Odredbe i uvjete sporazuma podlicenci i certifikata

Ovi podaci će se koristiti od strane GLOBALG.A.P. da bi se podnositelju zahtjeva dostavio jedinstveni GLOBALG.AP broj (GGN), koji će se koristiti kao jedinstveni identifikator za sve GLOBALG.AP aktivnosti. GGN identificira podnositelja i ne odnosi se na status proizvoda ili potvrda.

Svaki objektivni dokazi koji bi ukazivali na to da je podnositelj zahtjeva zlorabio GLOBALG.A.P. , dovesti će do isključenja podnositelja zahtjeva iz certifikata na 12 mjeseci. Osim toga, podnositelji zahtjeva će biti na popisu, a popis se mora provjeriti prije upisa u bazu podataka. Svaki slučaj zlouporabe dostavlja se članovima GLOBALG.A.P.-a.

Povjerljivost, korištenje i distribucija podataka:

- a) Tijekom registracije podnositelja zahtjeva daje pismeno pristup FoodPLUS i certifikacijskom tijelu da koristiti podatke o registraciji za interne procese i postupke sankcioniranja.
- b) Svi podaci u GLOBALG.A.P. bazi si dostupni GLOBALG.A.P.-u, certifikacijskom tijelu i osiguravatelju farme, sa kojom proizvođač ili skupia proizvođača radi, a može se koristiti za unutarnje procese i postupke sankcioniranja.
- c) Minimalna i obvezna razina objavljivanja podataka za sve pod-opcije (i opcije u slučaju akvakulture): GGN, registracijski broj, GLOBALG.A.P. certifikacijski broj, program, verzije, opcije, CB, proizvode i statuse, rukovanje proizvodima / obradu deklaracija, broj proizvođača (u opciji 2), zemlja proizvodnje i odredišta, izrada upravljačkih jedinica i rukovanje proizvodima jedinice, kao i podatke o paralelnoj proizvodnji i proizvodu isključenom iz (ako je primjenjivo) su dostupni javnosti. Osim toga, imena i adrese tvrtke koja je nositelj certifikata dostupna je registriranim sudionicima na tržištu uključujući i članove GLOBALG.A.P -a.
- d) Ako podnositelj zahtjeva (ili član skupine) ne ispunjava minimalne zahtjeve, podnositelj zahtjeva nije u skladu sa sporazumom o pod-licenciranju i certificiranju i ne može biti certificiran, niti spadati u proizvođačke grupe koje traži certificiranje.
- e) Niti jedni podatci (osim pod točkom „c“) ne mogu biti izdani od strane GLOBALG.A.P.-a ili CB prema drugim stranama osim uz pismeno odobrenje podnositelja certifikata.
- f) Informacije o zahtjevima specifičnih područja su uključeni u „Data Use“ i „Release Agreement“ koji se nalaze na web stranici GLOBALG.A.P.-a (<http://www.globalgap.org/>).

3.3.3. Registracija sa novim certifikacijskim tijelom

Kad proizvođač koji je već registriran, mijenja certifikacijsko tijelo ili se aplicira kod novog tijela za drugi proizvod, mora obavijestiti GlobalG.A.P broj (GGN) odobren od GlobalG.A.P.-a. U koliko to propustu učiniti, plaća kotizaciju od 100 € za „Option 1“ kao samostalni proizvođač ili 500 € za „Option 2“ kao grupa proizvođača. Nositelji certifikata

koji su kažnjeni ne mogu promijeniti certifikacijsko tijelo dok certifikacijsko tijelo na odlasku ne završi sa neodgovarajućim nesukladnostima ili dok ne prođe kazneno razdoblje. Pojedini članovi proizvođačke grupe ne smiju napustiti grupu i registrirati se s drugom skupinom (za proizvode koji su registrirani) ako postoji kazna koji je grupa uputila prema proizvođaču ili bilo kakvih drugih sankcija izdanih od certifikacijskog tijela proizvođaču, a da nisu završene.

3.4. Prihvaćanje

Da bi registracija bila prihvaćena, podnositelj zahtjeva mora ispuniti sljedeće uvijete:

a) priložiti odgovarajuću prijavu (aplikaciju) certifikacijskom tijelu koja će sadržavat sve potrebne podatke

b) prijaviti prihvaćanje o pod-licenci i sporazumnu certifikaciju sa certifikacijskim tijelom ili podnositelj zahtjeva mora izričito potvrditi primitak i uključivanje pod-licence i sporazumnog certificiranja svojim potpisom na pružanje usluga certifikacijskog tijela i ono mu mora predati kopiju.

c) mora imati dodijeljen GlobalG.A.P. broj (GGN)

Proces registracije i prihvaćanja mora biti mora biti dovršen prije nego inspekcija može započeti. Za prvu registraciju certifikacijsko tijelo će potvrditi prihvaćanje aplikacije i pružiti podnositelju zahtjeva GlobalG.A.P. broja unutar 14 kalendarskih dana od primitka potpunog zahtjeva.

3.4.1. Standardi i područja obuhvaćeni GlobalG.A.P. certifikacijom

Samo za proizvode obuhvaćene GlobalG.A.P listom proizvoda (lista se nalazi na web stranici GlobalG.A.P.-a) mogu se podnijeti zahtjevi za certifikacijom. Certifikacija pokriva kontroliran proces proizvodnje primarnih proizvoda, a ne pokriva ulov divljači i ribe koja nije iz kontroliranog uzgoja te berbu samoniklih biljaka.

Standardi:

a) Sve norme

Proizvođač ne može primiti certifikat za proizvode koje nije on proizveo.

b) IFA: Voće i povrće

GlobalG.A.P. certifikacija pokriva proizvodnju voća i povrća za upotrebu u svježem stanju, kuhano ili drugačije obrađeno za ljudsku upotrebu. Povrće namijenjeno isključivo za medicinske i aromatske svrhe se ne može certificirati.

c) IFA: Drugi usjevi

Certifikacija pokriva usjeve u kuhanom ili procesiranom obliku za ljudsku ili životinjsku prehranu ili industriju (sirova kava, čaj, cvijeće i ukrasno bilje).

d) IFA: Životinjska proizvodnja

Certifikacija pokriva svu stoku na farmi registriranu na proizvodnoj jedinici.

e) IFA: Akvakultura

Certifikacija pokriva svu proizvodnju ribe, rakova i mekušaca na farmi registriranu na proizvodnoj jedinici.

f) Proizvodnja krmiva

Certifikacija pokriva komercijalnu proizvodnju krmiva za stoku i akvakulturne vrste što je obuhvaćeno standardima IFA.

g) Sadni materijal

Certifikacija pokriva proizvodnju sadnog materijala na farmi što je obuhvaćeno standardima IFA za biljne djelokruge.

3.4.2. Primjenjivi djelokrug i moduli kontrolnih točaka i kriterija usklađenosti u Integriranom sustavu kvalitete na farmi (IFA)

Nije moguće certificirati odgovarajući pod-modul bez potvrde usklađenosti sa važećim modulom. Kontrola kriterija usklađenosti modula mora biti intepretirana u skladu i sa pod-modulom za koji se aplicira. Svako certificiranje za koje se uvode dodatni pod-moduli u već postojeći certifikat, uzimajući u obzir pod-module koji se prijavljuju, moraju preispitati modul. Moduli se automatski vežu na pod-module u skladu sa izborom pod-modula za koji se aplicira.

Certifikacija za: a) Peradarstvo automatski zahtjeva usklađenost sa modulom sveobuhvatne i životinjske proizvodnje.

b) Teletina, junetina i mljekarstvo zahtjeva usklađenost sa modulom sveobuhvatne, životinjske i preživačke proizvodnje.

c) Uzgoj čaja zahtjeva usklađenost sa modulom sveobuhvatne i biljne proizvodnje.

d) Uzgoj lososa zahtjeva usklađenost sa modulom sveobuhvatne i akvakulturne proizvodnje.

3.5. Teret dokazivanja

U slučaju da određene informacije (npr. MDK prekoračenja, mikrobiološka kontaminacija) dođu do tajništva GlobalG.A.P.-a, a imaju potencijalni utjecaj na certifikat ili status globalG.A.P. proizvođača, odgovornost je na proizvođaču da pobije te tvrdnje i priloži dokaze o usklađenosti sa GlobalG.A.P. standardima.

U tom slučaju:

a) Ako certifikacijsko tijelo provodi istragu, rezultati i mjere će biti prijavljeni tajništvu GlobalG.A.P.-a.

b) Ako trgovac ili proizvođač proizvoda provode vlastitu istragu, oni će izvijestiti tajništvo GlobalG.A.P.-a o rezultatima, a ono će pak obavijestiti certifikacijsko tijelo da poduzme odgovarajuće mjere.

c) GlobalG.A.P. će dati dovoljno vremena proizvođaču da provede ove korake.

d) Ako certifikacijsko tijelo ne smatra isporučene dokaze, od strane pravne osobe (proizvođača) odgovarajućim, ono će izdati kaznu i slijedit će normalne procedure za sankcioniranje kako je opisano u GlobalG.A.P Općim pravilima.

Proizvođač će morati imati potpunu sljedivost. To može uključivati ukupnu bilancu, lanac odgovornosti i bilo koje druge zapise kako bi potvrdili i provjerili predmet istraživanja. U slučaju da dokazi uključuju laboratorijske analize, akreditirani laboratoriji (ISO 17025) i nezavisno uzorkovanje moraju biti uključeni.

3.6. Postupak procijene

Da bi se ostvario certifikat, registrirana stranaka mora obaviti ili samoprocjenu (Opcija 1 i Opcija 1 sa više lokacija sa QMS) ili unutarnju inspekciju (Opcija 1 sa više lokacija sa QMS i Opcija 2) i imati vanjsku inspekciju od strane odabranog certifikacijskog tijela.

3.6.1. Opcija 1-jedna ili više lokacija sa QMS

Ovaj dio je primjenjiv na podnositelja zahtjeva koji su zasebne pravne osobe (proizvođač ili tvrtka) sa jednim proizvodnim mjestom (farmom) ili više proizvodnih mjesta koja nisu zasebne pravne osobe i svima upravlja isti podnositelj zahtjeva.

Tablica 2. Sažetak provjera koje treba poduzeti prije nego se izda certifikat (početna provjera) i godišnje nadzorne provjere (nakon toga)

	Početna provjera (samo prve godine)	Naknadne provjere
Samoprovjera od proizvođača	1. Cijeli djelokrug (sve registrirane lokacije)	1. Cijeli djelokrug (sve registrirane lokacije)
Vanjska provjera od certifikacijskog tjela	1. Najavljena inspekcija cijelog djelokruga (sve registrirane lokacije)	1. Najavljena inspekcija cijelog djelokruga (sve registrirane lokacije) 2. Nenajavljena inspekcija (minimalni 10% od certificiranog djelokruga)

Izvor: *Marko Eraković*

3.6.2. Samoprovjera

Samoprovjera bi trebala pokriti sve proizvodne procese i lokacije te proizvode, koji se nalaze pod certificiranim modulom, a u skladu sa zahtjevima navedenim u važećim kritičnim točkama. Trebala bi se provoditi barem jednom godišnje prije prve procijene ili nadzornih inspekcija, prema kontrolnoj listi (primarne i sekundarne obveze i preporuke), u odnosu prema svim modulima ili pod-modulima i registriranih površina.

Komentari i pozitivni rezultati trebaju biti zabilježeni kako je opisao na kontrolnoj listi.

Samoprovjera bi se trebala provesti pod odgovornošću proizvođača.

3.6.3. Vanjska provjera

Inspekcija (najavljena i nenajavljena) se provodi od strane certifikacijskog tijela ili revizora. Certifikacijsko tijelo će pregledati kompletnu kontrolnu listu (primarne i sekundarne obveze i preporuke) modula i podmodula za koje se aplicira.

3.6.4. Najavljena inspekcija

Svaki podnositelj zahtijeva mora proći ne najavljenju provjeru na početku, a nakon toga jednom godišnje.

Inspekcija obuhvaća:

- sve prihvaćene proizvode
- sve registrirane proizvodne lokacije

- svako rukovanje proizvodima ili rukovanje postrojenjem za preradu ribe (uključeno u IFA)

3.6.5. Vanjska nenajavljena nadzorna provjera

Certifikacijsko tijelo će provoditi nenajavljene nadzorne inspekcije minimalno 10 % od onoga što je certificirano pod Opcijom 1. Ukoliko tajništvo GlobalG.A.P.-a odobri skraćenu kontrolnu listu, sertifikacijsko tijelo će pregledati sve primarne i sekundarne obveze modula i pod-modula koji je apliciran. Prema bilo kakvim neusklađenostima će se postupati kao i da su one pronađene u najavljenoj inspekciji.

Certifikacijsko tijelo će unaprijed obavijestiti proizvođača o svom dolasku, a ona obično ne prelazi 48h (dva radna dana). U iznimnom slučaju kada je proizvođač u nemogućnosti (zbog bolesti ili drugih opravdanih razloga) prihvatiti zakazan datum, proizvođač će dobiti još jednu priliku za nenajavljenu inspekciju. Ukoliko ne prihvati prvotni dogovor, proizvođač će dobiti pismeno upozorenje i novu obavijest o dolasku. Ako se dolazak ne može održati zbog neopravdanih razloga proizvođaču će biti izdana mjera suspenzije svih proizvoda.

3.7. Prva (inicijalna) inspekcija

Prva ili inicijalna inspekcija odnosi se na podnositelja zahtijeva koji prvi put traže certifikaciju od GlobalG.A.P.-a, kad već certificirani proizvođač mijenja sertifikacijsko tijelo ili kad dodaje novi proizvod GlobalG.A.P. certifikatu. Inspekcija se ne može održati dok sertifikacijsko tijelo ne prihvati registraciju podnositelja. Svaki proces proizvodnje za proizvode registrirane i prihvaćene za certifikaciju za prvi puta, moraju biti u potpunosti ocijenjeni (sve primjenjive kritične točke moraju biti potvrđene) prije izdavanja certifikata. Podnositelj zahtijeva mora imati evidenciju koju sertifikacijsko tijelo mora pregledat (od dana registracije pa nadalje i najmanje 3 mjeseca prije inspekcije).

Proizvodi koji su ubrani, zaklani ili prerađeni (kao dio IFA) prije registracije sa GlobalG.A.P.-om ne mogu biti certificirani. Evidencije koji se odnose na berbu ili rukovanje proizvodom prije nego se proizvođač registrirao kod GlobalG.A.P. a ne vrijede.

3.8. Naknadna inspekcija

Naknadna inspekcija se može obaviti bilo kad u inspeksijskom prozoru koje se proteže na razdoblje od 12 mjeseci (8 mjeseci prije isteka izvornog datuma certifikata (samo ako certifikacijsko tijelo produlji valjanost certifikata) do 4 mjeseca nakon izvornog isteka datuma certifikata. Mora proći 6 mjeseci između dvije inspekcije za recertifikaciju.

Inspekcija će se provesti za vrijeme relevantnih agronomskih djelatnosti a ne samo u vrijeme skladištenja proizvoda. Vrijeme inspekcije će omogućiti certifikacijskom tijelu da stekne uvjerenje da su svi usjevi registrirani, čak iako nisu prisutni u vrijeme inspekcije, i da rukuju u skladu sa uvjetima certificiranja. Van poljoprivredne sezone ili kad su aktivnosti na farmi minimalne inspekcija će izbjegavati dolazak.

Registrirane vrste stoke moraju biti na farmi u vrijeme inspekcije. Kad je moguće, vrijeme inspekcije će u 2 ciklusa uzeti u obzir ljetna i zimska stanja.

3.9. Uvjeti za postizanje i zadržavanje GlobalG.A.P. certifikata

Kriteriji usklađenosti i kritične točke sastoje se od primarnih obaveza (*engl. Major musts*), sekundarnih obaveza (*engl. Minor musts*) i preporuka (*engl. Recommendations*). Da bi se dobio GlobalG.A.P certifikat potrebno je ispuniti:

- Primarne obveze – 100% usklađenost svih primjenjivih točaka i sustava upravljanja kvalitetom (*engl. QMS*) je obavezna.
- Sekundarne obveze – 95% usklađenosti točaka je obavezno
- Preporuke – nisu obvezujuće.

Komentari se moraju navesti za sve neusklađene i neprimjenjive primarne i sekundarne kontrolne točke. Također, komentari za primarne kontrolne točke moraju biti dodijeljeni ukoliko nije drugačije navedeno na kontrolnoj listi. Ovo je podjednako obavezno za unutarnju i za vanjsku inspekciju.

3.9.1. Primjenjive kontrolne točke

Kontrolne točke koje treba uzeti u obzir da se izračuna postotak usklađenosti. Brojovisi o opsegu proizvodnje i modulu certifikacije. Podnositelj zahtijeva mora osigurati da su svako proizvodno mjesto i proizvod u skladu sa uvjetima certificiranja. Za svakog proizvođača (Opcija 1), člana proizvodne grupe (Opcija 2) ili za svako mjesto (Opcija 1 sa više proizvodnih mjesta) bit će izvršena kompletna kontrolna lista.

Razina usklađenosti je uključena u jednoj kontrolnoj listi za više proizvodnih mjesta (bez QMS-a). Svaka primjenjiva kontrolna točaka zajednička svim mjestima trebala bi biti uzeta u obzir za sva mjesta.

3.10. Odluka o certifikaciji

Certifikacijsko tijelo će donijeti odluku o certifikaciji u roku od maksimalno 28 kalendarskih dana nakon što se uklone neujednačenosti. Bilo kakvi prigovori i žalbe protiv certifikacijskog tijela pratit će vlastite žalbe i pogovore od certifikacijskog tijela koje ih mora imati i mora ih priopćiti svojim klijentima. U slučaju da certifikacijsko tijelo ne odgovori na pritužbe na odgovarajući način, prigovor se može uputiti tajništvu GlobalG.A.P.-a direktno preko GlobalG.A.P. internet stranice.

3.11. Sankcije

Kada se otkrije neusklađenost certifikacijsko tijelo će primijeniti sankcije:

- Upozorenje
- Suspenzija proizvoda
- Otkazivanje

Dok se neusklađenosti zbog kojih je došlo do sankcija ne zatvore, certifikacijsko tijelo se ne može promijeniti. Samo certifikacijsko tijelo ili proizvođačka grupa koja je izdala sankciju je ovlašteno povući istu, pod uvjetom da postoji dovoljan i pravodoban dokaz o korektivnim mjerama (bilo kroz pisane ili vizualne dokaze).

3.11.1. Upozorenje

Upozorenje se izdaje za sve otkrivene neusklađenosti. Ako se neusklađenost otkrije tijekom inspekcije, proizvođaču će se izreći upozorenje kada inspekcija završi.

Kod početne inspekcije neusklađenosti moraju biti riješene unutar tri mjeseca od dana inspekcije, a u koliko se ne riješi, kompletan pregled se mora obaviti prije nego certifikat može biti izdan.

Kod nadzorne inspekcije neusklađenost se mora riješiti unutar 28 kalendarskih dana. Ako se neusklađenosti odnose na primarne obveze (engl. Major must) tada razdoblje prije suspenzije i vrijeme primjene korektivnih radnji koje se daje za usklađivanje ovisi o kritičnosti neusklađenih točaka u smislu zaštite okoliša, ljudi i potrošača, a ocjenjuje ih inspektor ili revizor koji provodi inspekciju. Ako su prisutne ozbiljne prijetnje po ljude,

okoliš i potrošače tada suspenzija odmah stupa na snagu. U slučaju problema sa sigurnosti hranom, odbor certifikacijsko tijela će donijeti odluku o kraćem periodu korekcijskih mjera u odnosu na uobičajenih 28 dana. Suspenzija će se izreći ukoliko se uzrok upozorenja ne riješi u zadanom roku (maksimalno 28 dana).

3.11.2. Suspenzija proizvoda

Suspenzija se može primijeniti na jedan, nekoliko ili sve proizvode koje obuhvaća certifikacija. Također, proizvod se ne može djelomično suspendirati (jedno ili više proizvodnih mjesta, nego se suspendira u cijelosti. Tijekom razdoblja suspenzije, proizvođaču će biti zabranjeno korištenje loga (zaštitnog znaka) te certifikacije GlobalG.A.P.-a ili bilo koju drugu vrstu dokumenta povezanu sa GlobalG.A.P.-om. Ako proizvođač obavijesti certifikacijsko tijelo da su neusklađenosti riješene prije postavljenog perioda, odgovarajuće sankcije će biti ukinute pod uvjetom da priloži dokaze za to. Ako se uzrok suspenzije ne otkloni u zadanom periodu, proizvod će biti otkazan.

3.11.3. Otkazivanje

Otkazivanje ugovora će se izdati u slučaju da

- certifikacijsko tijelo pronađe dokaze o prijevari i/ili nedostatku povjerenja u mogućnost usklađivanja sa zahtjevima GlobalG.A.P.-a.
- proizvođač ili grupa proizvođača nisu u mogućnosti provesti učinkovite korektivne mjere nakon što mu je certifikacijsko tijelo izreklo suspenziju
- kad postoji izvedbena neusklađenost.

Otkaz ugovora će rezultirati totalnom zabranom (svi proizvodi i sva proizvodna mjesta) korištenja loga te certifikacije GlobalG.A.P.-a ili bilo koje druge vrste dokumenta koja može biti povezana sa GlobalG.A.P.-om.

Proizvođač koji je dobio otkaz certifikacije, neće biti prihvaćen za novu certifikaciju u roku od 12 mjeseci od dana otkazivanja certifikacije.

3.12. Metodologija implementacije GLOBALG.A.P. sustava u Visokom gospodarskom učilištu u Križevcima (VGUK)

3.12.1. Vrste poljoprivredne proizvodnje na VGUK

Visoko Gospodarsko Učilište u Križevcima u svrhu obučavanja i praktične nastave svojih studenata posjeduje oko 90 ha zemlje koje dijeli sa Srednjom Gospodarskom Školom. Pod ingerencijom ekonomije Visokog gospodarskog Učilišta u Križevcima (VGUK) nalazi oko 38 ha oranica i pašnjaka na kojima se uzgajaju sljedeće kulture: zob, kukuruz (većinom silažni), DTS (na koji otpada većina površina). Također, na ekonomiji je oko 2 ha ispusta za goveda i konje (slika 5).

Slika 5. Pogled na ispust za goveda i pašnjak ekonomije VGUK (Izvor: Marko Eraković, 2012.)

Od životinja o čijim se procesima uzgoja upoznaju studenti na ekonomiji se nalaze : koze, ovce, magarci, kokoši (križevačka kukmica), konji (pansionski smještaj) te krave u sustavu krava-tele i junad u tovu (slike 6 i 7).

Slika 6. Junad Hereford pasmine u tovu na ekonomiji ekonomije VGUK (Izvor: Marko Eraković 2012.)

Slika 7. Krave i telad Hereford pasmine u sustavu krava tele na ispustu ekonomije VGUK (Izvor: Marko Eraković, 2012.)

Postupak implementacije provodio se u okviru TEMPUS projekta

3.2.2. Samoprovjera

Nakon prihvaćanja i usvajanja općih pravila (General regulations) pristupilo se samoprovjeri. Samoprovjera se provodila prema kontrolnoj listi koja se nalazi na internet stranicama GLOBALGAP-a po kojoj su se određivale točke usklađenosti.

U kontrolnoj listi (*engl.* checklist) se nalazi 236 pitanja, od kojih su 74 pitanja navedena kao primarne obveze, 125 pitanja navedena kao sekundarne obveze i 37 pitanja navedena kao preporuke. Usklađenost se navodi sa „Da“ (usaglašeno), „Ne“ (nije usaglašeno) i N/P (nije primjenjivo).

Obavezno je dati komentare za sve usaglašene, neusaglašene i neprimjenjive kontrolne točke primarne obveze. Također je potrebno dati objašnjenje i za neusaglašene i neprimjenjive kontrolne točke sekundarnih obveza.

Nakon što se odradila samoprocjena i nakon što su se usuglasile sve kontrolne točke pristupilo se prvoj (inicijalnoj) inspekciji.

3.2.3. Prva (inicijalna) inspekcija na VGUK

Prva inspekcija od strane certifikacijskog tijela ili odobrenog revizora je najavljena i provjerava se kompletna kontrolna lista (primarne, sekundarne i preporuke) primjenjivih područja i podpodručja (djelatnosti).

Svi odgovori i objašnjenja na kontrolnoj listi moraju biti i potkrijepljeni dokazima kojima će ispitivač moći lako pristupiti i ispitati njihovu točnost.

Prvu inicijalnu inspekciju proveo je član TEMPUS projektnog team-a prof. dr. sc. Georgios Michailidis, s Agronomskog fakulteta Aristotelovog sveučilišta u Solunu, 11. travnja 2012. po procedurama (*engl.* Check list) za implementaciju „Integrated Farm Assurance/Livestock/Cattle & Sheep“ koji je bio važeći 2012., a to je bila „Final Version 4.0-1_Feb2012“ važeća od 1. ožujka 2011. Njezina primijena bila je obavezna od 1. siječnja 2012. (op. trenutno su važeće procedure izdanja 4.0_2._Mar 2013, koje su na snazi od ožujka 2013. a njihova primjena je obavezna od lipnja 2013. Molim vidjeti: http://www.globalgap.org/uk_en/for-producers/livestock/CS/).

3.2.4. Druga inspekcija na VGUK

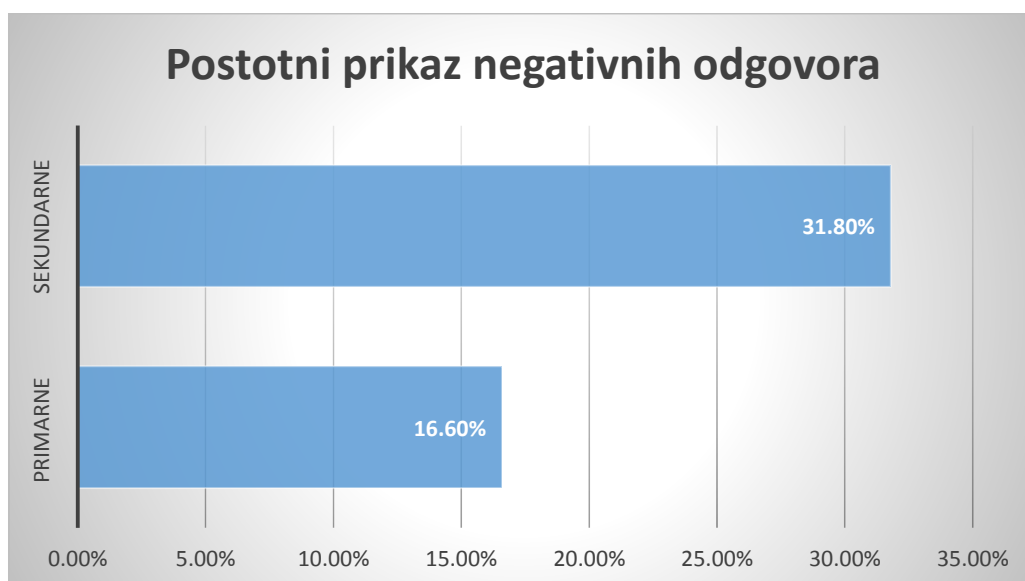
Druga inspekcija uslijedila je 16 dana kasnije, dakle 27. travnja 2012. Potrebno je napomenuti da su oba inspekcijska pregleda provedena od strane istog inspektora, prof. dr. sc. Georgiosa Michailidisa, a u oba inspekcijska nadzora nazočili su isti članovi projektnog tima: dr. sc. Siniša Srećec, prof. dr. sc. Ingrid Bauman, Dragutin Žibrin, dipl. ing. i ja kao student koji sam u to vrijeme obavljao svoju stručnu praksu i bio uključen u edukaciju kroz implementaciju GLOBALG.A.P. standarda na VGUK, u okviru već spomenutog TEMPUS projekta.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Rezultati prvog i drugog inspekcijskog nadzora za Integrated Farm Assurance prema GLOBALG.A.P.-u prikazani su u tablicama 3 i 4 u prilogu. Međutim, kao što je razvidno svi rezultati su na engleskom jeziku i zadržani su u izvorniku. Razlog tome je činjenica da procedure nisu prevedene na hrvatski jezik jer u Republici Hrvatskoj nema niti jedne akreditirane organizacije koja ima ovlasti certifikacijskog tijela. Osim toga i kada bi bile prevedene u tom slučaju obveza inspektora certifikacijskog tijela je da se sastavi i zapisnik o izvršenom inspekcijskom nadzoru na engleskom jeziku koji je službeni jezik GLOBALG.A.P. organizacije i dostavi ga u sjedište organizacije. U slučaju kada bi takva organizacija s ovlastima certifikacijskog tijela bila registrirana u Hrvatskoj, tada bi obje verzije zapisnika, dakle na hrvatskom i engleskom jeziku potpisivali svi članovi tima za implementaciju GLOBALG.A.P.-a, a budući da takve organizacije u Hrvatskoj nema, *op.*, a nema je niti danas, onda se zapisnik vodi samo na isprintanom primjerku liste provjere, *engl.* check list samo na engleskom jeziku. Naravno, zapisnik je pravovaljan samo ukoliko je potpisan.

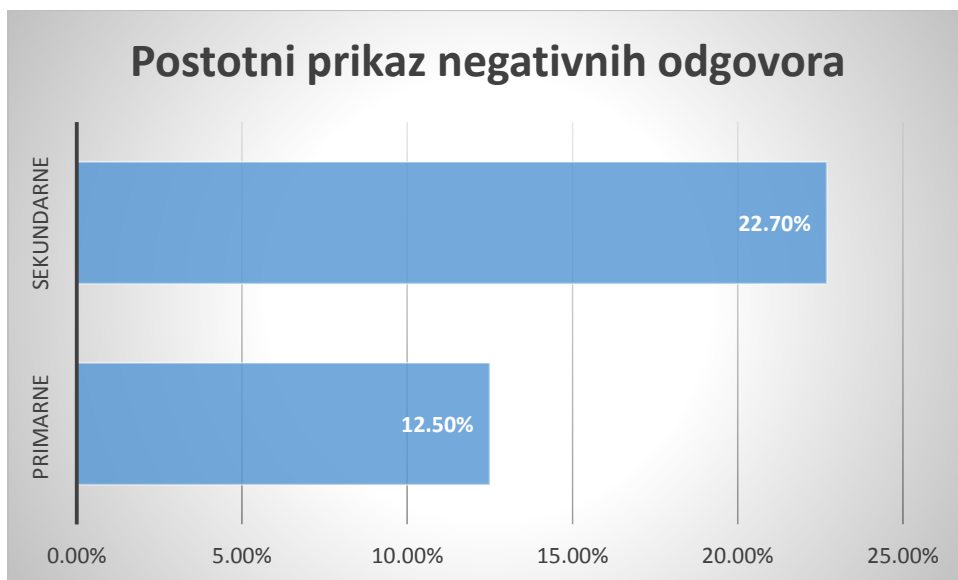
U tablici 3, u prilogu, razvidno je da od ukupno 52 pitanja, 24 su bila primarne obveze, a 22 su sekundarne obveze (8 je preporuka). Od 24 primarne obveze na njih 4 je bio negativan odgovor, a od 22 sekundarne obveze je bilo 7 negativnih odgovora.

Slika 8. Relativni odnos primarnih (major must) i sekundarnih (minor must) obveza u tablici 3.

U tablici 4, u prilogu, razvodni je da od ukupno 52 pitanja, 24 su bila primarne obveze a 22 su sekundarne obveze (8 je preporuka). Od 24 primarne obveze na njih 3 je bio negativan odgovor, a od 22 sekundarne obveze je bilo 5 negativnih odgovora.

Slika 9. Relativni odnos između primarnih (major must) i sekundarnih (minor must) obveza u tablici 4.

5. RASPRAVA

Iz grafikona prikazanih na slikama 8 i 9, posve je razvidno da su u samo 16 dana otklonjeni izvjesni nedostaci u cjelokupnom osiguranju kvalitete (*engl.* Integrated Farm Assurance – IFA) na ekonomiji VGUK-a. Jedini nedostatak glede primarnih obveza (*engl.* major must) je nedostatak dokumenta „Procjena rizika na radnim mjestima“ koji u trenutku implementacije GLOBALG.A.P.-a ne smije biti stariji od 12 mjeseci. Također utvrđeno je da nisu svi radnici upoznati niti s odredbama tada još uvijek važećeg dokumenta „Procjena opasnosti na radnim mjestima na Visokome gospodarskom učilištu“ kojeg je za potrebe naručitelja (VGUK) izradila tvrtka Instruktažni centar, d.o.o.. Svi ostali nedostaci od prvog do drugog inicijalnog pregleda su uklonjeni. Dakle u roku od svega 16 dana.

Međutim, nažalost od 2012. do danas GlobalG.A.P. sustav nije implementiran na ekonomiji Visokoga gospodarskog učilišta. Naime, iako je utvrđeno da implementacija GLOBALG.A.P. sustava doprinosi i jačanju konkurentske sposobnosti poljoprivrednih tvrtki i obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava (Rukavina, 2011.; Rukavina i sur., 2012.) njezina potpuna službena implementacija i certifikacija do danas nije provedena.

Razlozi tome su ekonomske i radno-sociološke prirode. Ekonomski razlozi su prvenstveno fiskalne prirode.

Naime, VGUK, kao državna javna ustanova za visoko obrazovanje i znanstveno-istraživačku djelatnost u poljoprivredi, nije u sustavu obveznika poreza na dodanu vrijednost. Prema tome, kupnjom bilo kojeg poljoprivrednog proizvoda od VGUK ili plaćanjem usluge istome, kupac koji je u sustavu obveznika poreza na dodanu vrijednost ne može u svojoj bilanci i računu dobiti i gubitka odbiti uplaćeni predporez ili PDV. Ta činjenica uvelike umanjuje konkurentsku sposobnost VGUK a postupak certifikacije, samo bi još dodatno opteretio bilancu.

Drugi razlog treba svakako tražiti i u psihološkom otporu zaposlenika. Naime, poznato je da implementacija svakog sustava kvalitete izaziva stanoviti otpor i nedoumice zaposlenika (Mortimore, 2001.; Opara i Mazaud, 2001.; Adams, 2002.), naravno da toga nije pošteđeno niti VGUK. Međutim, posve je neprijeporna činjenica da je razina dobre poljoprivredne prakse na ekonomiji VGUK vrlo visoka i prema mojem mišljenju, implementacija GLOBALG.A.P. sustava zasigurno bi poboljšala konkurentsku sposobnost te najstarije obrazovne i istraživačke institucije u Hrvatskoj, s tradicijom kontinuiranog rada više od 155 godina.

6. ZAKLJUČAK

Na osnovi svega iznijetog mogu se iznijeti sljedeći zaključci:

1. Nakon prvog inicijalnog pregleda prema procedurama IFA-GLOBALG.A.P., od ukupno 52 pitanja, 24 su bila primarne obveze (*engl. major must*) a 22 su sekundarne obveze (*engl. minor must*). Od 24 primarne obveze, na njih 4 je odgovoreno negativno, a od 22 sekundarne obveze, negativno je odgovoreno na 7.
2. Nakon drugog inicijalnog pregleda, koji je uslijedio u roku od svega 16 dana od prvoga, od ukupno 52 pitanja, 24 su bila primarne obveze a 22 su sekundarne obveze. Od 24 primarne obveze na njih 3 je odgovoreno negativno, a od 22 sekundarne obveze na njih 5 odgovoreno je negativno.
3. U samo 16 dana od prvog do drugog inicijalnog pregleda ostvarena su znatna poboljšanja i ispunjena je još jedna primarna obveza i dvije sekundarne obveze.
4. Nažalost, usprkos tako dobrom stanju dobre poljoprivredne prakse od 2012. do danas GlobalG.A.P. sustav nije implementiran na ekonomiji VGUK-a. Razlozi tome su ekonomske i radno-sociološke prirode. Ekonomski razlozi su prvenstveno fiskalne prirode. Naime, VGUK, kao državna javna ustanova za visoko obrazovanje i znanstveno-istraživačku djelatnost u poljoprivredi, nije u sustavu obveznika poreza na dodanu vrijednost. Prema tome, kupnjom bilo kojeg poljoprivrednog proizvoda od VGUK ili plaćanjem usluge, kupac koji je u sustavu obveznika poreza na dodanu vrijednost ne može u svojoj bilanci i računu dobiti i gubitka odbiti uplaćeni predporez ili PDV. Ta činjenica uvelike umanjuje konkurentsku sposobnost VGUK, a postupak certifikacije, samo bi još dodatno opteretio bilancu.
5. Neprijeporna je i činjenica da je razina dobre poljoprivredne prakse na ekonomiji VGUK vrlo visoka i prema mojem mišljenju, implementacija GLOBALG.A.P. sustava zasigurno bi poboljšala konkurentsku sposobnost te najstarije obrazovne i istraživačke institucije u Hrvatskoj, s tradicijom kontinuiranog rada više od 155 godina.

7. LITERATURA

1. Anon., (2012.) GobalGAP: Integrated Farm Assurance – Control Points and Compliance Criteria. http://www.globalgap.org/uk_en/for-producers/
2. Adams C. E., (2002.) Hazard analysis and critical control point—original “spin”. *Food Control* **13**: 355-358.
3. Bomford P.H., A. Langly, (2003.) Grain preservation and storage, p. 231-245. Chpt. in book: *The Agricultural Notebook*. R. J. Soffe (ed.), pp. 744. Blackwell Science Ltd, a Bleckwell Publishing Company. Oxford, UK.
4. Cerf O., Donnat E., (2011.) Application of hazard analysis – Critical control point (HACCP) principles to primary production: What is feasible and desirable?. *Food Control* **22**: 1839-1843.
5. Doménech E., I. Escriche, S. Martorell, (2007.) Assessing the effectiveness of critical control points to guarantee food safety. *Food Control* **19**: 557–565.
6. Hong Hsuan-I, Jr-Fong Dang, Yi-Hsuan Tsai, Chen-Shen Liu, Wang-Tsang Lee, Ming-Li Wang, Pei-Chun Chen, (2011.) An RFID application in the food supply chain: A case study of convenience stores in Taiwan. *Journal of Food Engineering* **106**: 119–126.
7. Knura S., S. Gymnich, E. Rembialkowska, B. Petersen, (2007.) Afri-food production Chain, p. 19-61. Chpt. In book: *Safety in the agri-food chain*. Luning P.A., F. Devlieghere, R. Verhé (eds), pp. 684. Wageningen Academic Publishers. Wageningen, NL.
8. Mortimore, S. (2001.) How to make HACCP really work in practice. *Food Control* **12**: 209-215.
9. Opara, L.U., Mazaud, F.(2001.). Food traceability from field to plate. *Outlook on Agriculture* **30**: 239-247.
10. Rukavina, D., Tutavac, J., Bauman, I., Srećec, S. (2012.) Upravljanje sigurnošću i kvalitetom hrane u poljoprivredno-prehrambenom proizvodnom lancu – stanje u Hrvatskoj (Food safety and quality management in agro-food production chain – situation in Croatia). Zbornik radova 47. hrvatskog i 5. međunarodnog simpozija agronoma/Proceedings of 47th Croatian and 7th International Symposium on Agriculture: 141-149.

11. Taylor E., K. Kane, (2005.) Reducing the burden of HACCP on SMEs.
Food Control **16**: 833-839.

Sažetak

Tijekom travnja 2012. u okviru EU Tempus IV projekta: 158714-TEMPUS-ES-TEMPUS-JPHES “Improving Academia-Industry Links in Food Safety and Quality Management” provedena su dva inicijalna pregleda po procedurama GLOBALG.A.P. – Good Agricultural Practice Standard Requirements for Integrated farm Assurance (IFA/Livestock/Cattle & Sheep). Nakon prvog inicijalnog pregleda od 24 primarne obveze, na njih 4 je odgovoreno negativno, a od 22 sekundarne obveze, negativno je odgovoreno na 7. Nakon drugog inicijalnog pregleda, koji je uslijedio u roku od svega 16 dana od prvoga, od 24 primarne obveze na njih 3 je odgovoreno negativno, a od 22 sekundarne obveze na njih 5 odgovoreno je negativno. U samo 16 dana od prvog do drugog inicijalnog pregleda ostvarena su znatna poboljšanja i ispunjena je još jedna primarna obveza i dvije sekundarne obveze. Neprijeporna je i činjenica da je razina dobre poljoprivredne prakse na ekonomiji VGUK vrlo visoka i implementacija GLOBALG.A.P. sustava zasigurno bi poboljšala konkurentsku sposobnost te najstarije obrazovne i istraživačke institucije u Hrvatskoj, s tradicijom kontinuiranog rada više od 155 godina. Razlozi zbog kojih nije provedena certifikacija prema GLOBALG.A.P. – Good Agricultural Practice Standard Requirements for Integrated farm Assurance (IFA/Livestock/Cattle & Sheep) su ekonomske i radno-sociološke prirode.

Summary

During the April of 2012 within EU Tempus IV project: 158714-TEMPUS-ES-TEMPUS-JPHES “Improving Academia-Industry Links in Food Safety and Quality Management” two initial inspections were conducted on farm of Križevci College of Agriculture, according to procedures of GLOBALG.A.P. – Good Agricultural Practice Standard Requirements for Integrated farm Assurance (IFA/Livestock/Cattle & Sheep). After first initial inspection there were 4 negative answers for 24 major musts and 7 negative answers on 22 minor musts. After second initial inspection, followed 16 days after the first one, there were only 3 negative answers on 24 major musts and 5 negative answers on 22 minor musts. According to these results, the level of good agricultural practice is pretty high on farm of Križevci College of Agriculture and implementation of GLOBALG.A.P. will surely improve competitive ability of the oldest academic and research organization in Croatia with 155 years of tradition. The reasons why certification of Križevci College of Agriculture were not conducted according the GLOBALG.A.P. – Good Agricultural Practice Standard Requirements for Integrated farm Assurance (IFA/Livestock/Cattle & Sheep) are primarily of economic and labour-sociological nature.

Životopis

Marko Eraković, bacc. ing poljoprivrede, rođen je 25. svibnja 1984. u Puli. Osnovnu školu završio je Splitu (Splitsko-Dalmatinska županija), a srednju školu u Kaštel Štafiliću (Splitsko-Dalmatinska županija) i stekao je zvanje veterinarskog tehničara. Stručni studij ratarstva upisuje na Visokome gospodarskom učilištu u Križevcima 2003., a 2008. godine obranjuje završni rad i stječe akademski stručni naslov bacc. ing. poljoprivrede. Te iste, 2008. godine upisuje i Specijalistički diplomski stručni studij *Poljoprivreda*, studijski program Održive i ekološke poljoprivrede. Od 2008. do 2009. godine bio je zaposlen u Veterinarskoj stanici Knin i radio je na poslovima veterinarskog tehničara. Od 2012. do danas zaposlen je u poduzeću Tommy, d.o.o.

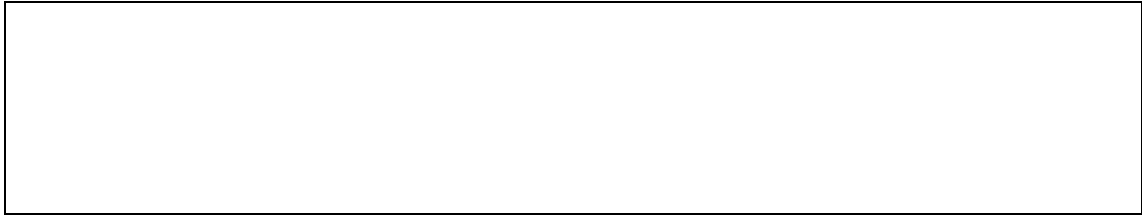
Prilog

Tablica 3. Zapisnik prvog inspekcijskog nadzora prema GLOBAL G.A.P. standardima GLOBALG.A.P. – Izvorni naslov standarda: Good Agricultural Practice Standard Requirements for Integrated farm Assurance (IFA/Livestock/Cattle & Sheep)

Farm Details	
Name: Križevci College of Agriculture	
Address: M. Demerca 1, HR-48260 Križevci	
Country: Croatia	
Tel: + 385 48 617 954	Fax: + 385 48 279-189
Email: ssrecec@vguk.hr	

Audit Information					
Auditor Georgios Michailidis		Audit Date 11/04/2012		Duration of the Audit (h) 4 hours	
Key Personnel		Present at Audit			
Name	Job Title	Opening Meeting	Procedure Review	Facility Inspection	Closing Meeting
Siniša Srećec	College professor	X	X	X	X
Dragutin Žibrin	Chief of KCA College Farm	X	X	X	X

Farm Profile
Farm for training of students of Križevci College of Agriculture and extension field work.

Overview of Performance against the Standard

Modules of Standard
1. Integrated Farm Assurance - All Farm Base   Remark: Primary purpose of KCA farm is practical training of KCA's students and agricultural experimentation. Commercial production is not a primary role of farm. KCA decided to implement Integrated Farm Assurance –All Farm Base GlobalGAP standards in order to prepare the student for their future tasks in agricultural production. Thus, the GlobalGAP standards are implemented in new curricula of some modules.

AF	ALL FARM BASE
	<i>Control points in this module are applicable to all producers seeking certification as it covers issues relevant to all farming businesses.</i>

No.	Control point	Level	Yes- No- N/A	Justification
AF 1	SITE HISTORY AND SITE MANAGEMENT			
	<i>One of the key features of sustainable farming is the continuous integration of site-specific knowledge and practical experiences into future management planning and practices. This section is intended to ensure that the land, buildings and other facilities, which constitute the fabric of the farm, are properly managed to ensure the safe production of food and protection of the environment.</i>			
AF 1.1.	Site History			
AF 1.1.1.	Is a reference system for each field, orchard, greenhouse, yard, plot, livestock building/pen, and/or other area/location used in production established and referenced on a farm plan or map?	Minor Must	Yes	Land-registry of the Land Community of Križevci
AF 1.1.2.	Is a recording system established for each unit of production or other area/location to provide a record of the livestock/aquaculture production and/or agronomic activities undertaken at those locations?	Major Must	No	Documentation of: Dragutin Žibrin, chief of farm, Dr. Damir Alagić, responsible for animal health and welfare, Dr. Dejan Marenčić, responsible for beef production, Dr. Tatjana Jelen, responsible for sheep production
AF 1.2.	Site Management			
AF 1.2.1.	Is there a risk assessment available at the initial inspection for all sites registered for certification? During subsequent inspections, a risk assessment for new or existing production sites where risks have changed (this includes rented land) is available. Does this risk assessment show that the site in question is suitable for production, with regards to food safety, the environment, and animal health where applicable?	Major Must	N/A	Primary role of agricultural production on farm of KCA is training of students and research work. However, all products produced on farm have to be sold on the market and the products have to satisfy the quality standards of buyers. But, the students who are involved into trainings and field exercise are trained also in risk

				assessment and they also have to do the risk assessment of some agrotechnical and zootechnical measures under supervisory of their trainers (module coordinators, assistants and technical staff). The concept is well known as Learning by doing, based on the principles of Competence based learning. That means, there isn't any integrated or complete document about risk assessment, but risk assessment were provided, described and spitted in many other documents. For instance student's project assignments, seminars, etc.
AF 1.2.2.	Has a management plan been developed which establishes strategies to minimize the risks identified in the risk assessment (AF.1.2.1)?	Minor Must	N/A	see the previous justification
AF 2.	RECORD KEEPING AND INTERNAL SELF-ASSESSMENT/INTERNAL INSPECTION			
	<i>Important details of farming practices should be recorded and records kept.</i>			
AF 2.1.	Are all records requested during the external inspection accessible and kept for a minimum period of time of two years, unless a longer requirement is stated in specific control points?	Minor Must	No	There were no any external inspection
AF 2.2.	Does the producer or producer group take responsibility to conduct a minimum of one internal self-assessment or producer group internal inspection, respectively, per year against the GLOBALG.A.P Standard?	Major Must	Yes	Document: Report about technical defaults of silo and recommendations for their declining. (Date: 2nd of December 2011)

AF 2.3.	Are effective corrective actions taken as a result of non-conformances detected during the internal self-assessment or internal producer group inspections?	Major Must	Yes	Dean's decision from February 2012.
AF 3.	WORKERS HEALTH, SAFETY AND WELFARE			
	<i>People are key to the safe and efficient operation of any farm. Farm staff and contractors as well as producers themselves stand for the quality of the produce and for environmental protection. Education and training will help progress towards sustainability and build on social capital. This section is intended to ensure safe practices in the work place and that all workers both understand, and are competent to perform their duties; are provided with proper equipment to allow them to work safely; and that, in the event of accidents, can obtain proper and timely assistance.</i>			
AF 3.1.	Health and Safety			
AF 3.1.1.	Does the producer have a written risk assessment for hazards to worker health and safety?	Minor Must	Yes	Documentation about Work Safety. Responsible person: Vlado Kušec, M.Sc.
AF 3.1.2	Does the farm have written health and safety procedures addressing issues identified in the risk assessment of AF.3.1.1?	Minor Must	Yes	The same as previous one
AF 3.1.3	Have all workers received health and safety training?	Minor Must	Yes	The law obligation of any employer in Republic of Croatia is that all the workers have to pass the state exam about Safety on work.
AF 3.2.	Hygiene			
AF 3.2.1.	Does the farm have a written risk assessment for hygiene?	Minor Must	No	
AF 3.2.2.	Does the farm have documented hygiene instructions for all workers?	Minor Must	No	
AF 3.2.3.	Have all persons working on the farm received annual basic hygiene training according to the hygiene instructions in AF.3.2.2?	Minor Must	Yes	See AF 3.1.3
AF 3.2.4.	Are the farm's hygiene procedures implemented?	Major Must	Yes	See the situation in hygiene on KCA farm
AF 3.3.	Training			
AF 3.3.1.	Is there a record kept for training activities and attendees?	Minor Must	Yes	Responsible person for keeping the records is Mr. Vlado Kušec, M.Sc. However, every worker who passed state exam about Work Safety has his/her own certificate.

AF 3.3.2.	Do all workers handling and/or administering veterinary medicines, chemicals, disinfectants, plant protection products, biocides and/or other hazardous substances and all workers operating dangerous or complex equipment as defined in the risk analysis in AF.3.1.1 have certificates of competence, and/or details of other such qualifications?	Major Must	Yes	They do not have just certificates but their diplomas, because the minimum level of education of KCA employees who are working on KCA farm is agricultural/veterinary technician.
AF 3.4. Hazards and First Aid				
AF 3.4.1.	Do accident and emergency procedures exist; are they visually displayed, and are they communicated to all persons associated with the farm activities?	Minor Must	Yes	Prescribed by the Work Safety Measures and Work Safety Law. Responsible persons Mr. Vlado Kušec, M.Sc., officer for safety on work and Mr. Dragutin Žibrin, B.Sc., chief of KCA farm. However, there are written procedures and posters about important telephone emergency numbers, and first aid boxes in every building.
AF 3.4.2.	Are potential hazards clearly identified by warning signs?	Minor Must	No	
AF 3.4.3.	Is safety advice for substances hazardous to worker health available/accessible?	Minor Must	No	
AF 3.4.4.	Are first aid kits present at all permanent sites and in the vicinity of fieldwork?	Minor Must	Yes	Law obligation of every employer in Croatia
AF 3.4.5.	Are there always an appropriate number of persons (at least one person) trained in first aid present on each farm whenever on-farm activities are being carried out?	Minor Must	Yes	The law obligation of any employer in Republic of Croatia is that all the workers have to pass the state exam about Safety on work.
AF 3.5.1.	Protective Clothing/Equipment	Major Must	Yes	Defined by the Work Safety Law.
AF 3.5.2.	Are workers, visitors, and subcontractors equipped with suitable protective clothing in accordance with legal requirements and/or label instructions and/or as authorized by a competent authority?	Major Must	Yes	Defined by the Work Safety Law.

AF 3.5.2.	Is protective clothing cleaned after use and stored so as to prevent contamination of the personal clothing?	Major Must	Yes	Defined by the Work Safety Law.
AF 3.6.	Worker Welfare			
AF 3.6.1.	Is a member of management clearly identifiable as responsible for workers' health, safety and welfare?	Major Must	Yes	According to Croatian legislation every employer in Croatia have obligation to send his workers on medicine exam and to pay all the costs of examination.
AF 3.6.2.	Do regular two-way communication meetings take place between management and workers? Are there records from such meetings?	Recom.	Yes	At least two times per year. This is also a law obligation of every employer in Croatia.
AF 3.6.3.	Do workers have access to clean food storage areas, designated rest areas, hand washing facilities, and drinking water?	Minor Must	Yes	See the real situation on KCA Farm
AF 3.6.4.	Are on-site living quarters habitable and have the basic services and facilities?	Minor Must	Yes	see the real situation on KCA Farm
AF 4.	SUBCONTRACTORS			
AF 4.1.	When the producer makes use of subcontractors, is all the relevant information available on farm?	Minor Must	N/A	KCA is using subcontractors only during the harvest season, because KCA Farm do not possess own combine.
AF 4.2.	Are all subcontractors and visitors made aware of the relevant procedures on personal safety and hygiene?	Minor Must	N/A	Subcontractors and visitors are not allowed to walk on the farm without escort of person who is responsible for farm or for certain farm facility.
AF 5.	WASTE AND POLLUTION MANAGEMENT, RECYCLING AND RE-USE			
	<i>Waste minimization should include: review of current practices, avoidance of waste, reduction of waste, re-use of waste, and recycling of waste.</i>			
AF 5.1.	Identification of Waste and Pollutants			
AF 5.1.1.	Have possible waste products and sources of pollution been identified in all areas of the business?	Minor Must	N/A	KCA have a contract with municipal waste disposal company and papers, cardboard and plastic are disposed separately from organic waste. The empty packaging of

				phytopharmaceutics is collected strictly by supplier.
AF 5.2.	Waste and Pollution Action Plan			
AF 5.2.1.	Is there a documented farm waste management plan to avoid and/or reduce wastage and pollution and does the waste management plan include adequate provisions for waste disposal?	Recom.	No	Low level of wastage.
AF 5.2.2	Has all litter/waste been cleared up?	Major Must	Yes	See the situation on KCA Farm. All the litter/waste is collected on one place separated with fence and after fermentation its being disposed on arable land, at least 3 times per year. In spring, summer and autumn (at last in October)
AF 5.2.3	Provided there is no risk of disease carryover, are organic wastes composted on the farm and utilized for soil conditioning?	Recom.	Yes	Manure is disposed only on arable land but not on greenhouse and pastures.
AF 6	ENVIRONMENT AND CONSERVATION			
	<i>Farming and environment are inseparably linked. Managing wildlife and landscape is of great importance; enhancement of species as well as structural diversity of land and landscape features will benefit from the abundance and diversity of flora and fauna.</i>			
AF 6.1.	Impact of Farming on the Environment and Biodiversity (cross-reference with AB.10 Aquaculture Modul)			
AF 6.1.1.	Does each producer have a management of wildlife and conservation plan for the enterprise that acknowledges the impact of farming activities on the environment?	Minor Must	No	
AF 6.1.2.	Has the producer considered how to enhance the environment for the benefit of the local community and flora and fauna and is this policy compatible with sustainable commercial agricultural production and does it strive to minimize environmental impact of the agricultural activity?	Recom.	No	There aren't any endemic plant species around the farm.
AF 6.2.	Unproductive Sites			
AF 6.2.1.	Has consideration been given to the conversion of unproductive sites (e.g. Low lying wet areas, woodlands, headland strip or areas of impoverished soil, etc.) to conservation areas for the encouragement of natural flora and fauna?	Recom.	No	There are no unproductive sites on the farm.
AF 6.3.	Energy Efficiency			

AF 6.3.1.	Can the producer show monitoring of on farm energy use?	Recom.	No	
AF 7.	COMPLAINTS			
	<i>Management of complaints will lead to an overall better production system.</i>			
AF 7.1.	Is there a complaint procedure available relating to issues covered by the GLOBALG.A.P Standard and does this procedure ensure that complaints are adequately recorded, studied, and followed up including a record of actions taken?	Major Must	Yes	For example see document: Report about technical defaults of silo and recommendations for their declining. (Date: 2nd of December 2011) (Croatian version only)
AF 8.	RECALL/WITHDRAWAL PROCEDURE			
AF 8.1.	Does the producer have documented procedures how to manage/initiate withdrawal/recall of certified products from the marketplace and are they tested annually?	Major Must	N/A	According to Croatian veterinary and food legislation all the livestock before transportation from stable to slaughter must have a veterinary passport signed and stamped by the authorized person in veterinary station. In that sense every animal is marked with the ear marks and indentifies number, in order to check all the data about used medicaments and veterinary treatments. Transportation of animals not just from farm to slaughter but even from farm to farm, without veterinary passport, is treated as a criminal act. Considering the plant production (arable crops; cereals, oil crops, vegetable, etc.) the producers have the obligation to take care about the time required for decomposition of

				active ingredients of pesticides (i.e. minimum duration, or number of days, between last treatment with pesticides and harvest) in order decrease the level of residua on minimum. However, the products on marketplace are tested annually and the sample is randomized. In case of recalling the products have to be removed by the regulations of veterinary and agricultural inspection and even in presence of veterinary and/or agricultural inspector. According to regulations of Croatian Food Law, Veterinary Law and Agricultural Law).
AF 9.	FOOD DEFENSE (not applicable for Flowers and Ornamentals)			
AF 9.1.	Is there a risk assessment for food defense and are procedures in place to address identified food defense risks?	Major Must	N/A	See AF 1.2.1
AF 10.	GLOBALG.A.P STATUS			
AF 10.1.	Does all transaction documentation include reference to the GLOBALG.A.P Status (certified/ not certified)?	Major Must	No	GLOBALG.A.P. Is not usually required on Croatian market and only a few producers, primary fruit and poultry producers are GLOBALG.A.P. certified.
AF 10.2.	Do all producers have agreements in place to prevent misuse of their GGN by their direct customers?	Minor Must	No	KCA Farm has no any other producer and/or subcontractor.
AF 11.	LOGO USE			

AF 11.1.	Is the GLOBALG.A.P (EUREPGAP) word, trademark or logo and the GGN (GLOBALG.A.P Number) used according to the GLOBALG.A.P General Regulations and according to the Sublicense and Certification Agreement?	Major Must	No	Unfortunately GLOBALG.A.P. Logo is not yet required by the buyers of KCA Farm products.
AF 12.	TRACEABILITY AND SEGREGATION obligatory when producer is registered for Parallel Production/Parallel Ownership			
AF 12.1.	Parallel production and/or ownership (only applicable where certified and noncertified products are produced and/or owned by one legal entity.			
AF 12.1.1.	Is there an effective system in place to identify and segregate all GLOBALG.A.P certified and non-certified products?	Major Must	Yes	There is effective system and it will be used when GLOBALG.A.P. will be fully implemented and certified.
AF 12.1.2.	Is there a system to ensure that all final products originating from a certified production process are correctly identified?	Major Must	Yes	(Chief of KCA Farm Dragutin Žibrin). However system will be in use when GLOBALG.A.P. will be implemented
AF 12.1.3.	Is there a final check to ensure correct product dispatch of certified and noncertified products?	Major Must	Yes	Documentation will be prepared for the next audit.
AF 12.1.4.	Do all transaction documents include the sub-GLN of the certificate holder and reference to the GLOBALG.A.P certified status?	Major Must	No	There is no GLOBALG.A.P. certification
AF 12.1.5.	Are appropriate identification procedures in place and records for identifying products purchased from different sources?	Major Must	Yes	N/A
AF 12.1.6.	Are all sales details of certified and noncertified products recorded?	Major Must	Yes	Data available in accounting office
AF 12.1.7.	Are all details of certified and non-certified product quantities recorded and summarized?	Major Must	Yes	Data available in accounting office
AF 12.1.8.	Are conversion ratios and/or loss (input/output calculations of a given production process) during handling calculated and controlled?	Major Must	Yes	Data available: Dr. Dejan Marenčić responsible for beef production, Dr. Tatjana Jelen responsible for sheep production and chief of KCA Farm Dragutin Žibrin B. Sc.

Tablica 4. Zapisnik drugog inspeksijskog nadzora prema GLOBAL G.A.P. standardima GLOBALG.A.P. – Izvorni naslov standarda: GLOBALG.A.P. – Good Agricultural Practice Standard Requirements for Integrated farm Assurance (IFA/Livestock/Cattle & Sheep)

Farm Details	
Name: Križevci College of Agriculture	
Address: M. Demerca 1, HR-48260 Križevci	
Country: Croatia	
Tel: + 385 48 617 954	Tel: + 385 48 617 954
Email: ssrecec@vguk.hr	

Audit Information		
Auditor Georgios Michailidis	Audit Date 27/04/2012	Duration of the Audit (h) 4 hours

Key Personnel		Present at Audit			
Name	Job Title	Opening Meeting	Procedure Review	Facility Inspection	Closing Meeting
Siniša Srećec	College professor	X	X	X	X
Dragutin Žibrin	Chief of KCA College Farm				

Farm Profile
Farm for training of students of Križevci College of Agriculture and extension field work.

Overview of Performance against the Standard

Modules of Standard
1. Integrated Farm Assurance - All Farm Base Remark: Primary purpose of KCA farm is practical training of KCA's students and agricultural experimentation. Commercial production is not a primary role of farm. KCA decided to implement Integrated Farm Assurance –All Farm Base GlobalGAP standards in order to prepare the student for their future tasks in agricultural production. Thus, the GlobalGAP standards are implemented in new curricula of some modules.

AF	ALL FARM BASE
	<i>Control points in this module are applicable to all producers seeking certification as it covers issues relevant to all farming businesses.</i>

No.	Control point	Level	Yes-No-N/A	Justification
AF 1	SITE HISTORY AND SITE MANAGEMENT			
	<i>One of the key features of sustainable farming is the continuous integration of site-specific knowledge and practical experiences into future management planning and practices. This section is intended to ensure that the land, buildings and other facilities, which constitute the fabric of the farm, are properly managed to ensure the safe production of food and protection of the environment.</i>			
AF 1.1.	Site History			
AF 1.1.1.	Is a reference system for each field, orchard, greenhouse, yard, plot, livestock building/pen, and/or other area/location used in production established and referenced on a farm plan or map?	Minor Must	Yes	Land-registry of the Land Community of Križevci, ARKOD preglednik www.arkod.hr (za MIBPG: 0115801)
AF 1.1.2.	Is a recording system established for each unit of production or other area/location to provide a record of the livestock/aquaculture production and/or agronomic activities undertaken at those locations?	Major Must	Yes	1. Register of cattle on the farm, 2. List of natural mating females, 3. Register of sheep / goats on the farm, 4. Register of plant production
AF 1.2.	Site Management			
AF 1.2.1.	Is there a risk assessment available at the initial inspection for all sites registered for certification? During subsequent inspections, a risk assessment for new or existing production sites where risks have changed (this includes rented land) is available. Does this risk assessment show that the site in question is suitable for production, with regards to food safety, the environment, and animal health where applicable?	Major Must	N/A	Primary role of agricultural production on farm of KCA is training of students and research work. However, all products produced on farm have to be sold on the market and the products have to satisfy the quality

			standards of buyers. But, the students who are involved into trainings and field exercise are trained also in risk assessment and they also have to do the risk assessment of some agrotechnical and zootechnical measures under supervisory of their trainers (module coordinators, assistants and technical staff). The concept is well known as Learning by doing, based on the principles of Competence based learning. That means, there isn't any integrated or complete document about risk assessment, but risk assessment were provided, described and divided in many other documents. For instance students project assignments, seminars, etc. Marko Eraković, Student of Masters's Course of Organic and sustainable Agriculture, Practical

				training on KCA's farm during the 3 months (May, June, July of 2012). Proposal for approving of his graduate thesis theme in procedure. Working title: GlobalGAP implementation manual with risk assessment. The theme has to be approved by the Academic Council of KCA.
AF 1.2.2.	Has a management plan been developed which establishes strategies to minimize the risks identified in the risk assessment (AF.1.2.1)?	Minor Must	N/A	see the previous justification
AF 2.	RECORD KEEPING AND INTERNAL SELF-ASSESSMENT/INTERNAL INSPECTION			
	<i>Important details of farming practices should be recorded and records kept.</i>			
AF 2.1.	Are all records requested during the external inspection accessible and kept for a minimum period of time of two years, unless a longer requirement is stated in specific control points?	Minor Must	Yes	Agricultural and veterinary inspection
AF 2.2.	Does the producer or producer group take responsibility to conduct a minimum of one internal self-assessment or producer group internal inspection, respectively, per year against the GLOBALG.A.P Standard?	Major Must	Yes	Document: Report about technical defaults of silo and recommendations for their declining. (Date: 2nd of December 2011)
AF 2.3.	Are effective corrective actions taken as a result of non-conformances detected during the internal self-assessment or internal producer group inspections?	Major Must	Yes	Dean's decision from February 2012.
AF 3.	WORKERS HEALTH, SAFETY AND WELFARE			

	<i>People are key to the safe and efficient operation of any farm. Farm staff and contractors as well as producers themselves stand for the quality of the produce and for environmental protection. Education and training will help progress towards sustainability and build on social capital. This section is intended to ensure safe practices in the work place and that all workers both understand , and are competent to perform their duties; are provided with proper equipment to allow them to work safely; and that, in the event of accidents , can obtain proper and timely assistance.</i>			
AF 3.1.	Health and Safety			
AF 3.1.1.	Does the producer have a written risk assessment for hazards to worker health and safety?	Minor Must	Yes	Documentation about Work Safety. Responsible person: Mr. Vlado Kušec, M.Sc.
AF 3.1.2	Does the farm have written health and safety procedures addressing issues identified in the risk assessment of AF.3.1.1?	Minor Must	Yes	The same as previous one
AF 3.1.3	Have all workers received health and safety training?	Minor Must	Yes	The law obligation of any employer in Republic of Croatia is that all the workers have to pass the state exam about Safety on work.
AF 3.2.	Hygiene			
AF 3.2.1.	Does the farm have a written risk assessment for hygiene?	Minor Must	No	
AF 3.2.2.	Does the farm have documented hygiene instructions for all workers?	Minor Must	No	
AF 3.2.3.	Have all persons working on the farm received annual basic hygiene training according to the hygiene instructions in AF.3.2.2?	Minor Must	Yes	See AF 3.1.3
AF 3.2.4.	Are the farm's hygiene procedures implemented?	Major Must	Yes	See the situation in hygiene on KCA farm
AF 3.3.	Training			
AF 3.3.1.	Is there a record kept for training activities and attendees?	Minor Must	Yes	Responsible person for keeping the records is Mr. Vlado Kušec, M.Sc. However, every worker who passed state exam about

				Work Safety has his/her own certificate.
AF 3.3.2.	Do all workers handling and/or administering veterinary medicines, chemicals, disinfectants, plant protection products, biocides and/or other hazardous substances and all workers operating dangerous or complex equipment as defined in the risk analysis in AF.3.1.1 have certificates of competence, and/or details of other such qualifications?	Major Must	Yes	They do not have just certificates but their diplomas, because the minimum level of education of KCA employees who are working on KCA farm is agricultural/veterinary technician.
AF 3.4.	Hazards and First Aid			
AF 3.4.1.	Do accident and emergency procedures exist; are they visually displayed, and are they communicated to all persons associated with the farm activities?	Minor Must	Yes	Prescribed by the Work Safety Measures and Work Safety Law. Responsible persons Mr. Vlado Kušec, M.Sc., officer for safety on work and Mr. Dragutin Žibrin, B.Sc., chief of KCA farm. However, there are written procedures and posters about important telephone emergency numbers, and first aid boxes in every building.
AF 3.4.2.	Are potential hazards clearly identified by warning signs?	Minor Must	No	
AF 3.4.3.	Is safety advice for substances hazardous to worker health available/accessible?	Minor Must	No	
AF 3.4.4.	Are first aid kits present at all permanent sites and in the vicinity of fieldwork?	Minor Must	Yes	Law obligation
AF 3.4.5.	Are there always an appropriate number of persons (at least one person) trained in first aid present on each farm whenever on-farm activities are being carried	Minor Must	Yes	The law obligation of any employer in Republic of Croatia is

	out?			that all the workers have to pass the state exam about Safety on work.
AF 3.5.1.	Protective Clothing/Equipment	Major Must	Yes	Defined by the Work Safety Law.
AF 3.5.2.	Are workers, visitors, and subcontractors equipped with suitable protective clothing in accordance with legal requirements and/or label instructions and/or as authorized by a competent authority?	Major Must	Yes	Defined by the Work Safety Law.
AF 3.5.2.	Is protective clothing cleaned after use and stored so as to prevent contamination of the personal clothing?	Major Must	Yes	Defined by the Work Safety Law.
AF 3.6.	Worker Welfare			
AF 3.6.1.	Is a member of management clearly identifiable as responsible for workers' health, safety and welfare?	Major Must	Yes	According to Croatian legislation every employer in Croatia have obligation to send his workers on medicine exam and to pay all the costs of examination.
AF 3.6.2.	Do regular two-way communication meetings take place between management and workers? Are there records from such meetings?	Recom.	Yes	At least two times per year. This is also a law obligation of every employer in Croatia.
AF 3.6.3.	Do workers have access to clean food storage areas, designated rest areas, hand washing facilities, and drinking water?	Minor Must	Yes	See the real situation on KCA Farm
AF 3.6.4.	Is on-site living quarters habitable and have the basic services and facilities?	Minor Must	Yes	See the real situation on KCA Farm
AF 4.	SUBCONTRACTORS			
AF 4.1.	When the producer makes use of subcontractors, is all the relevant information available on farm?	Minor Must	N/A	KCA is using subcontractors only during the harvest season, because KCA Farm do not possess own combine.

AF 4.2.	Are all subcontractors and visitors made aware of the relevant procedures on personal safety and hygiene?	Minor Must	N/A	Subcontractors and visitors are not allowed to walk on the farm without escort of person who is responsible for farm or for certain farm facility.
AF 5.	WASTE AND POLLUTION MANAGEMENT, RECYCLING AND RE-USE			
	<i>Waste minimization should include: review of current practices, avoidance of waste, reduction of waste, re-use of waste, and recycling of waste.</i>			
AF 5.1.	Identification of Waste and Pollutants			
AF 5.1.1.	Have possible waste products and sources of pollution been identified in all areas of the business?	Minor Must	Yes	KCA have a contract with municipal waste disposal company and papers, cardboard and plastic are disposed separately from organic waste. The empty packaging of phytopharmaceuticals is collected strictly by supplier.
AF 5.2.	Waste and Pollution Action Plan			
AF 5.2.1.	Is there a documented farm waste management plan to avoid and/or reduce wastage and pollution and does the waste management plan include adequate provisions for waste disposal?	Recom.	Yes	Low level of wastage. List of hazardous waste and Contract 17/12 regarding the disposal of hazardous waste generated at the location of the KCA.
AF 5.2.2	Has all litter/waste been cleared up?	Major Must	Yes	See the situation on KCA Farm. All the litter/waste is collected on one place separated with fence and after fermentation it's being disposed on arable land, at least 3 times per year. In

				spring, summer and autumn (at last in October)
AF 5.2.3	Provided there is no risk of disease carryover, are organic wastes composted on the farm and utilized for soil conditioning?	Recom.	Yes	Manure is disposed only on arable land but not on greenhouse and pastures.
AF 6	ENVIRONMENT AND CONSERVATION			
	<i>Farming and environment are inseparably linked. Managing wildlife and landscape is of great importance; enhancement of species as well as structural diversity of land and landscape features will benefit from the abundance and diversity of flora and fauna.</i>			
AF 6.1.	Impact of Farming on the Environment and Biodiversity (cross-reference with AB.10 Aquaculture Modul)			
AF 6.1.1.	Does each producer have a management of wildlife and conservation plan for the enterprise that acknowledges the impact of farming activities on the environment?	Minor Must	N/A	
AF 6.1.2.	Has the producer considered how to enhance the environment for the benefit of the local community and flora and fauna and is this policy compatible with sustainable commercial agricultural production and does it strive to minimize environmental impact of the agricultural activity?	Recom.	Yes	There aren't any endemic plant species around the farm. But there is a very strong relationship between local community and KCA.
AF 6.2.	Unproductive Sites			
AF 6.2.1.	Has consideration been given to the conversion of unproductive sites (e.g. Low lying wet areas, woodlands, headland strip or areas of impoverished soil, etc.) to conservation areas for the encouragement of natural flora and fauna?	Recom.	No	There are no unproductive sites on the farm.
AF 6.3.	Energy Efficiency			
AF 6.3.1.	Can the producer show monitoring of on farm energy use?	Recom.	Yes	Electricity consumption and oil consumption evidence
AF 7.	COMPLAINTS			
	<i>Management of complaints will lead to an overall better production system.</i>			
AF 7.1.	Is there a complaint procedure available relating to issues covered by the GLOBALG.A.P Standard and does this procedure ensure that complaints are adequately recorded, studied, and	Major Must	Yes	For example see document: Report about technical defaults of silo and

	followed up including a record of actions taken?			recommendations for their declining. (Date: 2nd of December 2011) (Croatian version only)
AF 8.	RECALL/WITHDRAWAL PROCEDURE			
AF 8.1.	Does the producer have documented procedures how to manage/initiate withdrawal/recall of certified products from the marketplace and are they tested annually?	Major Must	Yes	According to Croatian veterinary and food legislation all the livestock before transportation from stable to slaughter must have a veterinary passport signed and stamped by the authorized person in veterinary station. In that sense every animal is marked with the ear marks and indentifies number, in order to check all the data about used medicaments and veterinary treatments. Transportation of animals not just from farm to slaughter but even from farm to farm, without veterinary passport, is treated as a criminal act. Considering the plant production (arable crops; cereals, oil crops, vegetable, etc.) the producers have the obligation to take care about the

				time required for decomposition of active ingredients of pesticides (i.e. minimum duration, or number of days, between last treatment with pesticides and harvest) in order decrease the level of residua on minimum. However, the products on marketplace are tested annually and the sample is randomized. In case of recalling the products have to be removed by the regulations of veterinary and agricultural inspection and even in presence of veterinary and/or agricultural inspector. According to regulations of Croatian Food Law, Veterinary Law and Agricultural Law).
AF 9.	FOOD DEFENSE (not applicable for Flowers and Ornamentals)			
AF 9.1.	Is there a risk assessment for food defense and are procedures in place to address identified food defense risks?	Major Must	N/A	See AF 1.2.1
AF 10.	GLOBALG.A.P STATUS			
AF 10.1.	Does all transaction documentation include reference to the GLOBALG.A.P Status (certified/ not certified)?	Major Must	No	GLOBALG.A.P. Is not usually required

				on Croatian market and only a few producers, primary fruit and poultry producers are GLOBALG.A.P. certified.
AF 10.2.	Do all producers have agreements in place to prevent misuse of their GGN by their direct customers?	Minor Must	No	KCA Farm has no any other producer and/or subcontractor.
AF 11.	LOGO USE			
AF 11.1.	Is the GLOBALG.A.P (EUREPGAP) word, trademark or logo and the GGN (GLOBALG.A.P Number) used according to the GLOBALG.A.P General Regulations and according to the Sublicense and Certification Agreement?	Major Must	No	Unfortunately GLOBALG.A.P. Logo is not yet required by the buyers of KCA Farm products.
AF 12.	TRACEABILITY AND SEGREGATION obligatory when producer is registered for Parallel Production/Parallel Ownership			
AF 12.1.	Parallel production and/or ownership (only applicable where certified and noncertified products are produced and/or owned by one legal entity.			
AF 12.1.1.	Is there an effective system in place to identify and segregate all GLOBALG.A.P certified and non-certified products?	Major Must	Yes	There is effective system and it will be used when GLOBALG.A.P. will be fully implemented and certified.
AF 12.1.2.	Is there a system to ensure that all final products originating from a certified production process are correctly identified?	Major Must	Yes	(Chief of KCA Farm Dragutin Žibrin). However system will be in use when GLOBALG.A.P. will be implemented
AF 12.1.3.	Is there a final check to ensure correct product dispatch of certified and noncertified products?	Major Must	Yes	Storage evidence of stored grain products.
AF 12.1.4.	Do all transaction documents include the sub-GLN of the certificate holder and reference to the GLOBALG.A.P certified status?	Major Must	No	KCA farm has no GLOBALG.A.P. Certificate at the moment.

AF 12.1.5.	Are appropriate identification procedures in place and records for identifying products purchased from different sources?	Major Must	Yes	Invoices of purchasers/suppliers and declarations of producers as supplement documents
AF 12.1.6.	Are all sales details of certified and noncertified products recorded?	Major Must	Yes	Data available in accounting office
AF 12.1.7.	Are all details of certified and non-certified product quantities recorded and summarized?	Major Must	Yes	Data available in accounting office
AF 12.1.8.	Are conversion ratios and/or loss (input/output calculations of a given production process) during handling calculated and controlled?	Major Must	Yes	Data available: Dr. Dejan Marenčić responsible for beef production, Dr. Tatjana Jelen responsible for sheep production and chief of KCA Farm Dragutin Žibrin B. Sc.